

מבוא כללי על ההגדה

ההגדה התפתחה כנראה בתקופת החשמונאים, במאות השנייה והראשונה לפני הספירה. עיצובה הבסיסי וחתימתה מסתיים במאות ה-12-11 לספירה. מתקופה זו ואילך מתחיל עידן הפרשנות של ההגדה, הנמשך עד ימינו.

ההגדות נקראו בנסיבות פולחניות, שתבניתן הייתה מבוססת על זו של הסימפוזיון היווני, עם אוכל, יין, ירקות ועשבים מתאבנים שהמריצו את הויכוח בנושא יציאת מצרים.

הטקסט של ההגדה עבר מספר עריכות במשך ימה"ב, רק במאה ה-13 הוא גובש כספר נפרד מהסידור, ובאופן סימולטאני חודשו חלקים ממנו.

מהמאה ה-13 ואילך מתחילה להתפתח תופעת ציור ואיור להגדה. ציורים או איורים אלו מהווים פרשנות, שבה הצייר מתמקד ומדגיש לנו את הנקודות הראויות בעיניו, וכך נמשכה התפתחותה של ההגדה, לאחר חתימתה.

מבנה ההגדה המסורתית כולל שלושה חלקים :

1. ההכנות לסדר, סדר הדברים וטעמים "מה נשתנה"
2. סיפורי המקרא פרשנות ומדרש
3. פיוטים שירים וברכות

סדר הפסח היה האירוע הביתי החשוב ביותר כשכל המשפחה התאספה סביב השולחן.

ההגדה, יותר מכל ספר קדוש אחר, הרשתה לאומנים חופש לבטא את טעמים האישי. העניין של האומנים והמאיירים במוצר ובעיטור ההגדה, עודד ע"י התפתחות ייצור הספרים באירופה במשך המאה ה-13. התפתחות זו קשורה בהתפתחות הכלכלה והחברה העירונית ובעקבותיהן יסוד האוניברסיטאות, שהקימו בתי-מלאכה למדניים לייצור ספרים. בתי מלאכה אלו יצרו מקצוע נוסף של מאייר ספרים שייפה ואייר את הטקסט לספריהם של קליינטים עשירים. בו-זמנית טכניקות חדשות כבשו מקומן בתחומי ייצור צבעים, הדיו ועלי הזהב וחומרים אחרים ועשו את השימוש בספרים בבתים מקובל על מרבית התושבים.

היהודים העשירים, שלעיתים שרתו נסיכי חצר, היו קרובים לספרים מאוירים שהיו נהוגים באותה תקופה בחצרות: ספרי שעות וכדומה. היהודים ניסו לחקות אופנה זו ע"י הזמנת ספרים עבריים מאוירים, בנושאים ובמוטיבים יהודיים מסורתיים, ובאייקונוגרפיה שהשתלבה בסגנון האופנתי של כתבי היד הנוצריים המעוטרים בהתאם לטעמים האישי של האמן והמזמין.

יש מאפיינים מקובלים לכל כתבי היד העבריים, לכל בי"ס אזורי יש קווים אופייניים וכן יש קווים מיוחדים להגדה.

איורי ההגדות מחולקים ל-ארבע קטגוריות:

טקסט, פולחן, סיפורי התנ"ך ואסכטולוגיה

כלל זה תקף לגבי כל ההגדות האשכנזיות, ספרדיות ואיטלקיות בין המאות ה-13-15.

ההגדות הספרדיות העשירות באיורים חוברו בדרך כלל משלושה חלקים:
1. טקסט ההגדה. 2. דפים שלמים של ציורים. 3. אוסף של פיוטים שנקראו בבית הכנסת במשך שבוע הפסח ובשבת שלפני הפסח.

הטקסט של ההגדה הספרדית עוטר באופן דליל, בעיקר בייצוג טקסטואלי וריטואלי, והחלק של הפיוטים עוטר מעט מאד. החלק האומנותי המרשים ביותר הוא של הדפים הידועים ביותר מבין כתבי היד מהסוג הספרדי העשיר היא הגדת סרייבו, הגדת קאופמן והגדת הזהב. נמצאים בהן דפים מלאים של ציורים תנכיים שהקדימו בהגדות הספרדיות והובאו כנראה מנוהג האיור הלטיני של תהילים באנגליה ובצרפת בימה"ב המאוחרים. איורי תהילים הלטיניים התבססו על טיפוס יווני של תהילים וחלק מועט מביה"ס הביזנטי הקדום.

מרבית הציורים של ההגדות הספרדיות, כמו של האחרות, מתרכזים בהתאם לרבן גמליאל בפסח, מצה ומרור. בהגדות הספרדיות, מצה ומרור משפרים ומעוטרים, וממלאים לפעמים דף שלם.

הפולחן המאוייר והוראותיו, נפתח בדרך כלל בהכנות לפסח: אפיית המצות, והקרבת קורבן, שה הפסח, ניקוי הבית והכלים. איורים אחרים מראים אנשים קוראים את ההגדה, המשפחה סביב שולחן הסדר, נטילת ידיים, הרמת 4 כוסות, הטמנת האפיקומן ואכילת מתאבנים. סצנות ז'אנר אלו מתוארות כחיי היהודים בימה"ב ומציגות מנהגים של קהילות אירופיות ע"י ציור בגדיהן היומיומיים והחגיגיים, חפצי-בית, רהיטים ובניינים.

הגדות ספרדיות שלא היו להן טקסטים מעוטרים, קושטו במילה רבתי ובזהב, וכן בטיפוסים אנתרומורפיים וחיות השאלות מסידור המילטון.

הספורים התנכיים צוירו ברובם כסריה של דפים שלמים שבהם ספור יציאת מצרים היה התדיר ביותר.

במאה וחמישים השנים האחרונות חלה התפתחות נוספת של יצירת הגדות על ידי ארגונים וחברות שונות שמבליטים בהגדות שלהם תכנים ודגשים ייחודיים.

ראויות לציון מיוחד הגדות הפסח שעוצבו על ידי התנועה הקיבוצית, שבהן תוספת המוקדשת לאביב בשער ההגדה ותוספת תכנים ציוניים לטקסט המסורתי. נקודת מפנה בעיצוב ההגדה הייתה המצאת הדפוס, המוצר נעשה זמין יותר לקהל וההדפסה של סצנות ציוריות מלווה את ההגדה במספר עולה של תכנים תיאוריים כגון: מפות, תיאורי הווי ועוד. יש השפעות הדדיות בין המדפיסים השונים אך גם יצירתיות חדשנית.

ההגדה זכתה לעיצובים מגוונים ועשירים ביותר בתפוצות ישראל אך התעשרה מאד מאז הקמת מדינת ישראל. אמנים רבים, גופים ציבוריים וחברות שונות מוציאים לאור מידי שנה עשרות הגדות מאוירות, המציגות בפני הקהל שפע וגוון המתאימים לכל טעם. סוגיה מעניינת ביותר היא הפרשנות המאוירת והשימוש בסגנונות שונים להארה מחודשת של הטקסט. במקרים רבים מקיימים המעצבים דיאלוג עם ההגדות המוקדמות תוך שילוב איורים קודמים ביצירתם.

הגדות בכתבי יד מאוירים מהמאות 13-15

מבוא כללי להגדות בכתבי יד מאוירים

עיטור כתבי היד העבריים היה תלוי ומושפע מהסביבה בה חיו היהודים. אפיון כתבי היד מסתמך על כתבי יד מעטים ששרדו מימה"ב. בדפים ששרדו מתבלט עיטור אות פותחת בזהב וקישוטי שוליים הכוללים ציורים של תשמישי קדושה. ספרד הייתה מרכזית בהתפתחות אמנות עיטור כתבי היד היהודיים, מכיוון שהיהודים בספרד היו תחת שלטון מאורי - מוסלמי וספרדי - נוצרי, הושפעו עיטורי הספרים משתי התרבויות. בהשפעת האסלאם העיטור כולל דגמי שטיח ודגמים משורגים, פתיחה באות רבתי מוזהבת ורקע צבעוני מופשט. בהשפעת הנצרות אזורי עמודים שלמים, תיאור דמויות וסצנות סיפוריות. אמנות עיטור הספרים הגיעה לשיאה באיטליה שהייתה ארץ מקלט ליהודים בשלהי ימה"ב ובתקופת הרנסנס - גרוש ספרד. הגולים שהגיעו מספרד השפיעו על התפתחות העיטור באיטליה אך הסגנון האיטלקי בעיצוב מתרכז בתיאור כדגם ארכיטקטוני ותיאורי סצנות ריאליסטיות. אמנות הכתיבה הייתה אחד מהאפיקים הבולטים לביטוי אסתטי של היהודים באותה תקופה, לכן, כתבי היד היהודיים מיקדו יצירתיות וכישרון חזותי ומשקלם בהבנת ההוויה היהודית רב יחסית.

הגדת ראשי ציפורים

נוצרה בדרום גרמניה 1300 18.5*27 ס"מ.
הגדת ראשי הציפורים, היא הגדה גרמנית מאוירת, המוקדמת ביותר ששרדה. מציגה מאפיינים מזהים לשיטה של איורי ההגדות האשכנזיות. זה כולל איורי תנ"ך, פולחן ותיאורים אסכטולוגיים. רב הציורים נמצאים בשוליים, יש רק 2 דפי ציורים שלמים, אחד בתחילת כתבי היד ואחד בסופו. האיורים אינם מאורגנים בסדר כרונולוגי, אלא בהתאם לטקסט של ההגדה. מרבית הדמויות האנושיות כונו ראשי ציפורים, למרות שישנן שיטות נוספות לתיאור ראשי אדם.

האיור למטה הוא תיאור שוליים בתחתית העמוד, מתחיל בעמוד הימני ונמשך אל העמוד השמאלי, בצד ימין הכנת המצות ובצד שמאל הכנסתן לתנור. דמויות האדם סכמאטיות, לבושות שמלה בנוסח ימי הביניים וראשיהן ראשי ציפורים.

האיור למעלה הוא תיאור שוליים בתחתית העמוד, מתחיל בעמוד הימני ונמשך אל העמוד השמאלי, בצד ימין הכנת המצות ודיקורן ובצד שמאל הכנסתן לתנור. דמויות האדם סכמאטיות, לבושות שמלה בנוסח ימי הביניים וראשיהן, ראשי ציפורים.

העמוד למעלה מאויר אף הוא בשולים.
בתחתית הימנית של הדף, מלקטי המן במדבר ובדף השמאלי מעמד מתן תורה,
שיאו בצידו השמאלי העליון של הדף: יד אלוהים מבצבצת מבעד לענן ומושיטה
את לוחות הברית למשה.
הכיתוב בצד מבאר מתן תורה ועל ההר הכיתוב מוסיף הר סיני.

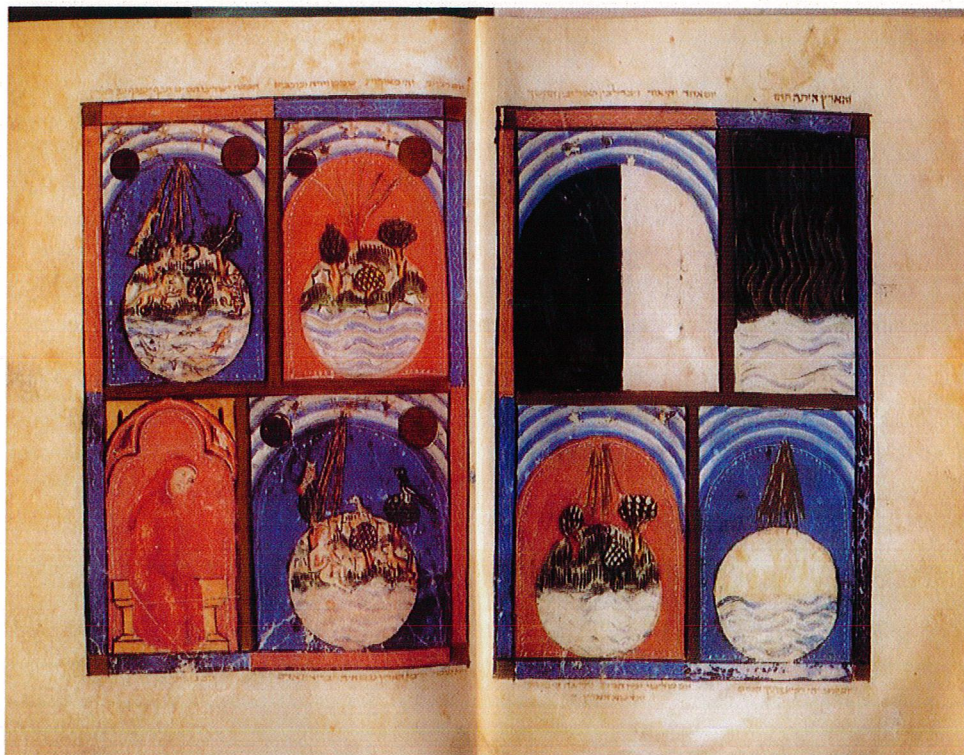

בשולי הדף הימני מלמעלה, משה ואהרון, בתחתיתו סיפור
העקידה:
במרכזו אברהם וחרב שלופה בידו, עומד מעל יצחק, המלאך תופס
את החרב מלמעלה והאיל נאחז בסבך לשמאלם.

הגדת סרייבו

הגדת סרייבו נוצרה כנראה בברצלונה שבספרד במאה ה-14. גודלה 15.5*22 ס"מ. שמה ניתן לה על שם המקום שבו התגלתה. היא כוללת את טקסט ההגדה ופיוטים וכן דפים מצוירים שלמים. הגדת סרייבו היא עד עתה כתב היד העברי הידוע ביותר ויוצרה בפקסימיליות מספר פעמים במהלך 70 השנים האחרונות. הדפים המצוירים השלמים - המיניאטוריים, מייצגים מגוון רחב של נושאים המתחילים בבריאה ומסתיימים בברכת משה את בני ישראל ואת יהושע, לפני מות משה. מרבית הדפים מחולקים ל-2 בחלוקה אופקית ויש גם דפים המחולקים ל-4. הטקסט של ההגדה והפיוטים מקושטים בסגנון גותי וכן במילה רבתי בפנל עם אותיות מקושטות.

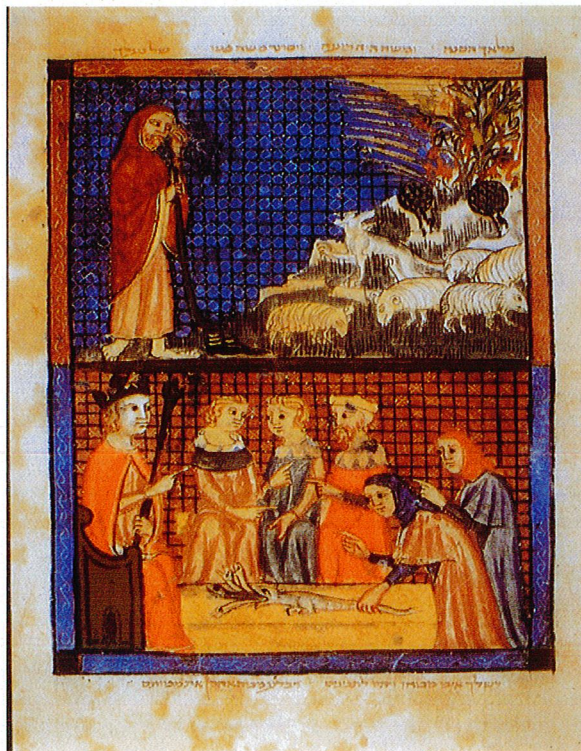
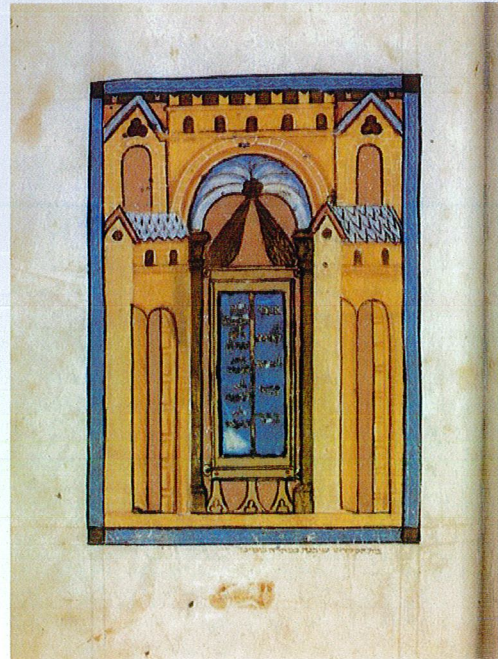
דף הפתיחה המרשים ביותר הוא דף כפול המתאר את בריאת העולם. הדף בנוי משני פנלים אופקיים בכל עמוד, כל פנל אופקי מתחלק לשניים ובסך הכל שמונה מלבנים אנכיים. בכל אחד מהמלבנים מתואר יום אחד, פרט למלבן הראשון שבו תיאור של התווה ובוהו שקדם לבריאה. הפנל הימני העליון והפנל השמאלי התחתון מחולקים בחלוקה של שליש ושני שליש, לעומת הפנלים האחרים המחולקים שווה. בשישה מלבנים קיימת מעיין מסגרת פנימית של קשת בצבעי כחול-לבן, המלבן הראשון והאחרון צרים יותר מהאחרים ולא נמצאת בתוכם מסגרת הקשת. המלבן הראשון מימין למעלה המופשט שבכולם מתאר תווה ובוהו בתנועת גל אופקי לבן למטה, ותנועה גלית אנכית בצבעי זהב על שחור כלפי מעלה.

יום ראשון – "ויקרא לאור יום ולחושך קרא לילה," מתאר את ההבדלה בין האור לחושך בשחור לבן, במלבן הרחב.
הפנל התחתון מתאר את יום שני ושלישי בתוך סכמה שחוזרת על עצמה בכל שאר הימים: כדור התחום מלמעלה בקשת כחולה-לבנה.
יום שני – "רקיע בתוך המים" הכדור כולו מים בתכלת והשמים עוטפים אותו בכחול.
יום שלישי – "הארץ והים, ותדשא הארץ דשא." רקע המסגרת של הכדור הופך אדום ועל הכדור מופיעים הדשא והעצים.
יום רביעי – "מאורות ברקיע השמים". לסכמת הכדור עם העצים והרקע האדום, נוספו השמש, הירח והכוכבים. השמש כדור זהב והירח כדור שחור.
יום חמישי – "ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף". בסכמת הכדור והרקע כחול, נוספו בעלי חיים ודגים.
יום שישי – "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". על סכמת הכדור מופיעה דמות אדם – גולת הכותרת של הבריאה.
שבת – "וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אר עשה".
הצגת השבת שונה משאר הימים בכך שהיא מציגה דמות אדם יושבת. הדמות שלוה מאד ומבחינה תיאורית מתקשרת לאיקונות נוצריות.

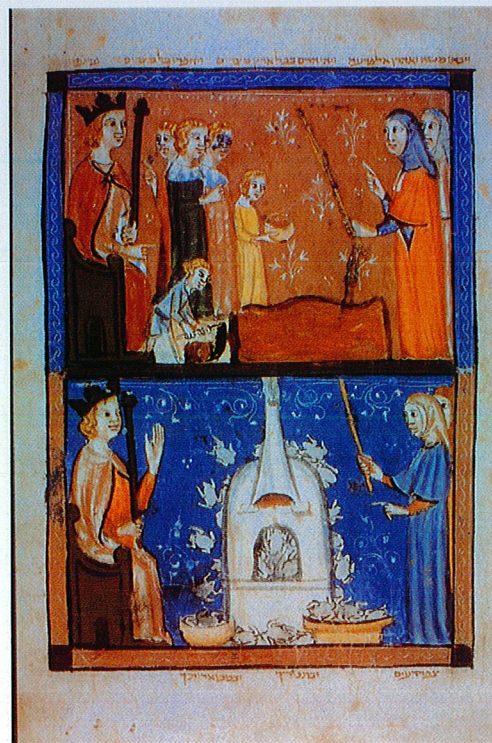
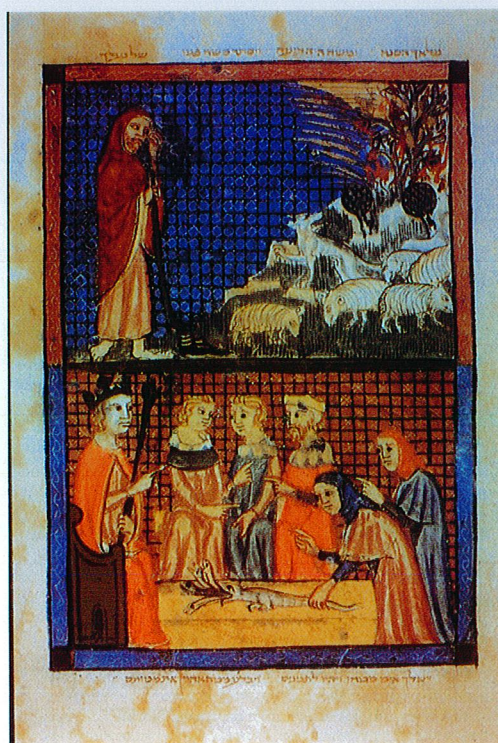

עמוד השער מתאר שער של עיר חומה ימי-
 ביניימית. במרכז המבנה, שער כחול,
 ומעליו כרובים היוצרים בכנפיהם משולש
 בתוך כיפה כחולה הנסגרת על ידי קשת
 שער החומה.
 הצייר מסביר שזוהי חזית בית המקדש.

דף זה מחולק לפנל עליון המתאר את משה
 לפני הסנה הבוער,
 ופנל תחתון שבו התנין של משה בולע את
 התנין של חרטומי מצרים.
 נוסח התיאור שטוח ואופייני לכתבי-יד
 נוצריים מימי הביניים.
 מבנה החוזר על עצמו באיור הדפים
 השלמים:
 עמוד מחולק לשני פנלים ובהם רקע
 מתחלף אדום – כחול ומסגרת מנוגדת
 כחול אדום לכל פנל.

עמוד מחולק לשני פנלים ובהם רקע מתחלף אדום - כחול,
 המסגרת הכחולה לרקע האדום ומסגרת אדומה לרקע הכחול.

הפנל העליון מתאר את בני
 ישראל עוברים ביבשה והמצרים
 טובעים בים.
 למטה מרים והנערות יוצאות
 במחול. דמויות הנערות בהארכה
 גותית.
 שיער הנערות גולש ואילו ראשה
 של מרים מכוסה. הנערות אוחזות
 זו ביד זו ומרים מכה בתוף.

הדף מתאר את מכות מצרים
 בחלוקה לשניים:
 בפנל העליון מכת הדם, הרקע
 אדום והמסגרת כחולה.
 בפנל התחתון מכת צפרדע
 ברקע כחול ומסגרת אדומה.
 הדמויות בשני הפנלים
 מתוארות בלבוש ימה"ב
 ופרעה היושב על כס, בדמות
 קיסר ביזנטי.

הגדת הזהב

הגדת הזהב נוצרה בספרד בברצלונה ב-1320. גודלה 25*19.5 ס"מ.
היא כוללת את טקסט ההגדה ופיוטים וכן מיניאטורות על דפים שלמים.
הגדת הזהב היא אחת מהמוקדמות ביותר, והמפוארת מבין ההגדות הספרדיות הקיימות מן המאה ה-14.
ההגדה מחולקת ל-3 חלקים: 1. 14 דפים מלאי ציורים- מיניאטורות. 2. טקסט מעוטר 3. מבחר של 100 פיוטי פסח.
המיניאטורות מתארות אפיזודות מבראשית ובמדבר. הרקע של כל פנל זהב משוטח, מעוטר בדוגמאות גיאומטריות.
הסגנון גותי- צרפתי בהשפעה איטלקית. אלגנטי מאד ומפותח.
העיצוב עשיר ומהודר ועשוי בהתאם לצורות המקובלות בספרים מודפסים באיטליה באותה תקופה.
חשוב לציין שעמוד השער הוא תוספת מאוחרת יותר מהמאה השבע-עשרה 1602 להגדה שעוצבה כנראה בברצלונה ב-1320 ומכאן אנו למדים על חשיבותה כבר אז.

שער ההגדה מצויר כשער. השער בנוי מזוג עמודים כפולים, העמודים הפנימיים מעוטרים במוטיב צמחי ומקשרת ביניהם קשת בצבעי אדום לבן וזהב, הקשת מוסיפה מימד של עומק לשער. העמודים החיצוניים מוצבים על בסיס מוגבה והם מורכבים מקריאטידות בדמות בתולות ים, הנשים מרימות את ידן החיצונית ונושאות קשת מעוטרת שבמרכזה פנים מכונפות. במרכז השער כיתוב: סדר ההגדה של פסח עם שירים מיוחדים על כל הנפלאות והניסים שנעשו ביציאתם ממצרים, ובאותיות קטנות יותר הקדשת ההגדה כמתנת נישואים.

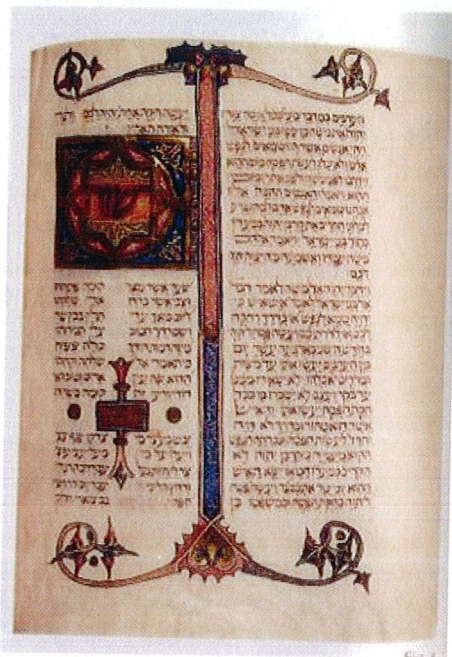

טיפוס אופייני לדף בהגדה. רקע עלי זהב והסצנות מימין לשמאל מלמעלה למטה:
 א. יעקב נאבק במלאך. ב. חלום יוסף על האלומות. ג. יוסף מספר לאביו את חלומו.
 ד. יוסף בדרך להביא אוכל לאחיו דמותו של המלאך מתארת את הדמות שהורתה לו
 את דרכו ככתוב וימצאהו איש והנה תועה בדרכו "בראשית ל"ז 15.

בסצנה הימנית מתוארים המצרים כאבירי ימה"ב על חרבם, מגניהם וקסדותיהם. בצד שמאל ישראל עוברים והמצרים הטובעים נראים מבעד למים השקופים. הרקע המוזהב הוא שנתן להגדה את שמה.

הדף מחולק לשניים על ידי איור בדגם צמחי מסוגנן – מופשט. אות רבתי במדליון רשות ועיטור גיאומטרי.

מצה זו באות רבתי מוזהבת על רקע שטיח תפילה. שריג המצה מניפולציה גיאומטרית היוצרת עיטור בדגם חוזר בצבעי אדום כחול.

הגדות מודפסות

המצאת הדפוס גרמה לתפוצה מוגברת של ספרים מאוירים בכלל וריבוי מהדורות והדפסות של הגדות. כמקור השראה לאלפי הגדות שיצאו מאז משמשות שלוש הגדות : הגדת פראג 1526, הגדת ונציה 1609, והגדת אמסטרדם 1695.

הגדת פראג מצטיינת בדפים מאוירים שלמים של סיפורי המקרא, באותיות פתיחה מפוארות ומעוטרות ודפי מסגרת סביב הטקסט.

בהגדת ונציה נוסף דף שלם המכיל את שלבי הכנת סדר הפסח ועמוד של איור עשר המכות.

בהגדת אמסטרדם ניצבים בשער משה ואהרון ואיורים של סצנות שונות מהתנ"ך. תוספת ייחודית היא מפה של המסע במדבר ומפת ארץ ישראל עם שמות המקומות בעברית.

הגדת פראג 1526

זוהי ההגדה המאוירת המודפסת הראשונה שהגיעה אלינו בשלמותה. יפי ההגדה נובע ממספר היבטים: הטיפול המפואר במכלול, שיווי המשקל של העמודים ושישים חיתוכי עץ המעטרים את הטקסט. המילה הראשונה בפסקה חדשה מעוטרת ומופיעה באות רבתי. בשלושה דפי פתיחה גבולות בסגנון גותי. המעבר מטכניקה של כתבי יד, לטכניקה של הדפוס משנה את אופי המוצר ואת המסר. "המדיה היא המסר" מתייחס לכך שלכל מדיה יש מרחב מסוים שאינו נמצא במדיה אחרת.

בכתבי היד כל ציור ודף כתוב הוא חד פעמי ואילו המצאת הדפוס מאפשרת מספר רב של עותקים, תכונה חשובה נוספת בדפוס, שהמרכיבים השונים יכולים להצטרף בצורות מגוונות. מדפיס הגדת פראג השתמש בתכונות אלו בטיפוסים השונים החוזרים מספר פעמים בהגדה ובאופי האותיות שהוא מגדיל ומצמצם וכן בעימוד שיש בו למעשה מגוון של תכונות. נושאי האיורים הם מספורי המקרא וספורים שמופיעים בטקסט ההגדה, נוספו להם תיאורים של אירועים מרכזיים שאין להם תפקיד בהגדה, חלקם לא יהודיים. הגדת פראג מצטיינת בדפים מאוירים שלמים של סיפורי המקרא, באותיות פתיחה מפוארות ומעוטרות ודפי מסגרת סביב הטקסט.

הגדת פראג מצטיינת בדפים מאוירים שלמים של סיפורי המקרא, באותיות פתיחה מפוארות ומעוטרות ודפי מסגרת סביב הטקסט. זוהי ההגדה המאוירת המודפסת הראשונה שהגיעה אלינו בשלמותה.

יפי ההגדה נובע ממספר היבטים: הטיפול המפואר במכלול, שיווי המשקל של העמודים ושישים חיתוכי עץ המעטרים את הטקסט. המילה הראשונה בפסקה חדשה מעוטרת ומופיעה באות רבתי. בשלושה דפי פתיחה גבולות בסגנון גותי.

המעבר מטכניקה של כתבי יד, לטכניקה של הדפוס משנה את אופי המוצר ואת המסר. "המדיה היא המסר" מתייחס לכך שלכל מדיה יש מרחב מסוים שאינו נמצא במדיה אחרת.

בכתבי היד כל ציור ודף כתוב הוא חד פעמי ואילו המצאת הדפוס מאפשרת מספר רב של עותקים, תכונה חשובה נוספת בדפוס, שהמרכיבים השונים יכולים להצטרף בצורות מגוונות. מדפיס הגדת פראג השתמש בתכונות אלו בטיפוסים השונים החוזרים מספר פעמים בהגדה ובאופי האותיות שהוא מגדיל ומצמצם וכן בעימוד שיש בו למעשה מגוון של תכונות. נושאי האיורים הם מספורי המקרא וספורים שמופיעים בטקסט ההגדה, נוספו להם תיאורים של אירועים מרכזיים שאין להם תפקיד בהגדה, חלקם לא יהודיים. הגדת פראג מצטיינת בדפים מאוירים שלמים של סיפורי המקרא, באותיות פתיחה מפוארות ומעוטרות ודפי מסגרת סביב הטקסט.

ברוך אתה יי אלהי ישראל ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן

טו בורא שיאכל כז
כזח מצה מהטלים
וכז מפרוסה בירד
ואם לא אפשר ליה
אזי אכל כזח מן
הטלמה שבידך ע
עליה המוציא
מוצילה

ושתתן בהסבת שמאל ואהרי כר נטלין ידך ויברך
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו כמצותיו
וצננו על גטילת ידים

והקדש המצוה הראשונה שהיא העלוונה הברך עליה
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן
הארץ

ולא יאכל עד שיסחה פיוסה בין שתי הלוימות ויברך עליה
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו כמצותיו
וצננו על אכילת מצה

ואכל מן סנידם כזח בידו ויתן לכולם
ואז כזיקח מרוד סגודין לאטוגא רבנד עליה
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו כמצותיו
וצננו על אכילת סרור
ויטגוד סודסת ויאכל ויתן לטלם לאכל המרוד

והקדש סיה מרוד וישקעם
כזו כזדסת ולא ישיבו זה
בתוכו שלא יתבטל טעם מן
מדותו ומטעם זה סתכ זה
דנה שיעדי לנעי הדדוסת
מקליד שלא יתבטל טעמו
ויברך על אכילת מרוד ויא
ויאכלנו בלא הסיבה ולא יברך עליו בורא פרי הארמה ופדש ורשכס לפי שנבטו כז
בברכת כפה הארמה שבידך על הדדוסת גטיבול ראשקן אדח חיים אמר רב ספא
דא ישרא איניש מרוד בידסת כזי הקה מיימדן קבן ומצוה בידסת פראתא
דתם מאי קסא רוס רומנסה עלן ופירקסתי וקור שביטלו מצדס מידת וכזי וזי
לית ליה תודת מרודר בעולשין וכל המוקדס כמשכח מוקדס למצוה וכידושלמי
לדיך וזא תודת מרוד מותק ומטבי כל קצמה שר תודת מטבי שנמשלו לו תודת
המצור לטיבא בלסוך ליתוסא קולשין קדבלא כלעז קדישטיל בלשך קרבי הנזכר
ודשן ססור שרל שתמכח מרד טיד כלעז מרבימות הדתכיסה אנוחא ורקא מרוד
אמר אביי פליה וכל אשכח דינמוטא דת מיימני

העמוד משלב טקסט ואיור שוליים. הדמויות מחזיקות בידן פסח מצה ומרור.
הכיתוב בגודל משתנה של אות והדמויות מופיעות במקומות נוספים בהגדה.

האיור למלוא העמוד מתאר הסבה לשולחן הפסח. האיור עשוי בהדפס עץ, טכניקה ששימשה לאיור ספרים עם המצאת הדפוס. תכונותיו הבולטות של ההדפס הבאות לידי ביטוי גם באיור זה, הן קוויות חזקה, סכמטיזציה של הדמויות ודרמטיזציה של הסצנה מפאת הניגוד בין שחור ללבן.

ארבעה בנים : החכם מתואר בדמות חכם מזרחי מבוגר. הרשע בהופעה צבאית של המאה בידו כידון, חובש כובע מהודר, עמידה שחצנית. התם לבוש בבגד איכרים של התקופה שקוע בעצמו. ושאינו יודע לשאול - מתואר כילד קטן על יד אביו שמסביר לו.

הגדת ונציה 1609

ונציה הייתה מרכז דפוס עברי במאה ה-17. הגדת ונציה שהודפסה על ידי ישראל צפרוני בדפוס ג'ובאני דה גארה (היהודים לא הורשו להחזיק בתי דפוס) הגדת ונציה היא אחד משיאי הפריחה היהודית באיטליה. הגדת ונציה כוללת איורים חדשים שהוכנו במיוחד עבורה והודפסו בשיטת דפוס בלט. ההגדה בעלת אופי ארכיטקטוני, תכונה אופיינית לספרות הרנסנס והבארוק באיטליה. האיורים החשובים ביותר בחלקה הראשון של ההגדה שייכים ליציאת מצרים והאיורים בחלקה השני של ההגדה - לאחר הסעודה, מתייחסים לסצנות תנכיות ומנהגים שונים. מקורי במיוחד הוא דף המתאר ב-13 מרובעים את שלבי הסדר השונים ובאותה טכניקה גם תיאור עשר המכות. איורי הגדת ונציה היו פופולאריים כל-כך שהם הועתקו להגדות רבות שיוצרו באזור הים התיכון עד המאה ה-20 כולל. הגדת ונציה הופיעה בשלוש גרסאות: עברית-גרמנית יידיש, עברית-ספרדית לדינו, ועברית-איטלקית איטליאנו. כולן באותיות עבריות.

בעמוד הכפול בכל דף שער עם גמלון, בתוך העמודים הפירושים לטקסט שבמרכז. האיור בצד שמאל למעלה מראה את אברהם מגרש את הגר וישמעאל. אברהם שרה ויצחק עומדים באוהל המרכזי ואילו הגר וישמעאל בצד. התמונה התחתונה מתארת את עקידת יצחק.

דף זהה של הגדת ונציה במהדורות שונות. העמוד בנוי כשער שמעליו קשת ובשני עמודיו הפירושים לטקסט ההגדה. סוגר את העמוד בתחתיתו, תיאור ירושלים עם כיפת הסלע כאפיון לבית המקדש. במרכז העמוד אות ב מברוך מעוטרת בתיאור של ברכת הורים את ילדיהם.

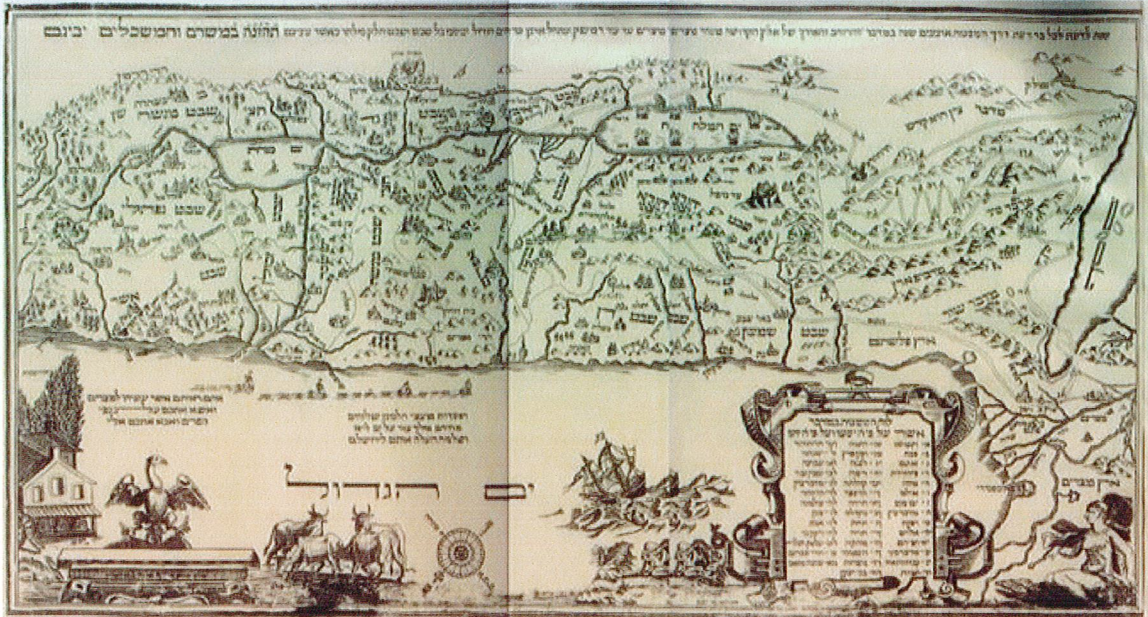
נטילת ידיים מימין והכנת המצות משמאל

הגעלת הכלים לפסח

הגדת אמסטרדם 1695

הגדת אמסטרדם היא הראשונה שהודפסה בהדפס נחושת, ההגדות שקדמו לה הודפסו בהדפס עץ. טכניקת הנחושת מאפשרת פירוט גראפי בתמונות. בן יעקב, יהודי גר, שעיצב את ההגדה יצר איקונוגרפיה חדשה לאיורי ההגדה, בין איוריו תיאור דגם ירושלים ומפת ארץ ישראל שעליה כיתוב בעברית והיא כוללת את נתיב מהלך בני ישראל ממצרים לארץ.

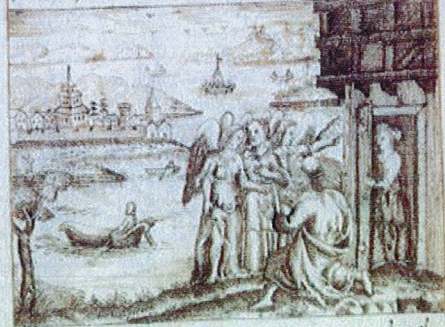
הגדת אמסטרדם חותמת למעשה את תקופת העיצוב המקורי של ההגדות. כל המהדורות שיצאו במאות הבאות מעתיקות מהגדת אמסטרדם והגדת ונציה חלקים כאלה ואחרים. פריחה מחודשת של עיצוב הגדות עם דגשים חדשים מתחוללת במיוחד בארץ ישראל עם הציונות ומקום חשוב ביותר בסלילת הדרך שמור להגדה הקיבוצית שיצקה בהגדה תכנים חדשים.

עמוד השער של ההגדה מחולק
 לשלושה חלקים בחלוקה אורכית
 ורוחבית. במרכז טריפטיכון שבמרכזו
 הסבר על אופי ההגדה ובשוליו תיאור
 ארבע דמויות: עומדים - משה עם
 לוחות הברית בצד ימין ואהרון בצד
 שמאל, יושב בצד ימין - דוד עם הנבל,
 ובצד שמאל - שלמה.
 סוגר את חלקו העליון, פנל למלוא רוחבו
 של העמוד. במרכזו חלון עגול שבתוכו
 תיאור העקידה וצמד אריות תומכים את
 החלון משני צידו. סוגר את העמוד
 בתחתיתו פנל שעליו תיאור משפחה
 מסבה לסדר.

צא ולמד מה בקו שלבן הארמי לעשות
 לערב אבינו שפרעה לאמר אל
 על הזכרים ולבן בקו של עקור את הכל ש
 שנאמר ארמי אבד אבי וירד מצרימה ו
 וירד שם במותו פגעטו יהי שם לפני פה ע
 עצום ורב *
וירד מצרימה אנוס על פי הדבור ו
 וירד שם מלמד שלא ירד ל
 להשתקע אלא לטור שם שנאמר ויאמר א
 פרעה לטור בארץ כאנו כי אין מרעה לציאן
 אשר לעבדך כי כבוד הרעב בארץ כנען ו
 ועתה ישבו נא עבדך בארץ גשן *
במת מעט כמה שנאמר בשבעים נ
 נפש ירדו אמותיה מצרימה
 ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים
 לרב יהי שם לפני גדול מלמד שהיה שם
 מעינים שם עצום ורב כמה שנאמר ובני
 ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו בבוא
 באר ותפלא הארץ אתם *
ורב כמה שנאמר רבבה קעמח השדה
 ותתיך ותערי ותגדלי ותבואי ב

את הקין לעשות כמו שנאמר לאברהם
 אבינו פברית בין הבתרים שנאמר ויאמר
 לאברהם ידוע מדעפי נר יהיה זרעך בארץ

לא להבן ועבדום וענו אותם ארבע מאות
 שנה וגם את הגוי אשר יעבדוך אנכי ו
 ואחריו כן יצא ברכוש גדול *
והיא שעמדה לאבותינו ולנו של
 אחד בלבד עבד עלינו לברותנו
 אלא שבבך דור ודור עובדים עלינו
 לברותינו ותקדושת פרוך הוא מצילנו
 מידם *

בעמוד זה איור משולב בטקסט, ספור שלושת המלאכים הבאים לביתו של אברהם. אברהם מקבל אותם בישיבה ואילו שרה עומדת מוסתרת בפתח הבית. תיאור הנוף כולל אוניות בים ועיר ברקע, כדמותה של אמסטורדם באותה תקופה.

ביציאת מצרים ששל המרבה לספר ביציאת
מצרים ררי זה משכה *

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ו
רבי אליעזר בן עזריה ורבי
עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק
והיו קספרים ביציאת מצרים כל אורח

הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם
רבותינו הגיע זמן קריאת שמע על שחרית
אמר רבי אליעזר בן עזריה תרי אי
בבן שבועים שנה ולא זכותי ש
שתאמר ביציאת מצרים כל ליל עד שחרית

בן זומא שנאמר לכיזן תזכור את זם צאתך
מצרים ומצרים כל ימי חייך וימי חייך הימים
כל ימי חייך תלילות וחכמים אומרים ימי
חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות
הבשיות *

פרוך המקום פרוך הוא פרוך שנתן
תורה לעמו ישראל פרוך הוא
כנגד ארבעה בנים דבמה תורה אחר חכם
ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשון

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים
הבשיות אשר צוה אל הים
אתכם ואף אתה אומר לו מה לכות הפסח
אין פסח אחר הפסח אפי' קומן *

בדף הכפול בית המדרש של רבי אליעזר ותלמידיו בצידו הימני, התיאור מתייחס לסביבת בית של המאה ה-17 בהולנד, מבחינת עיצוב הפנים, החלון, המנורה, ההסבה לשולחן והכלים. לבושם של התלמידים אף הוא בנוסח המקובל באותה תקופה בהולנד. בעמוד השמאלי מופיע תיאור ארבעת הבנים: החכם מוצג בדמות חכם מזרחי מימה"ב, הרשע בדמות איש צבא עם מגן ורומח אופייני למאה ה-16, התם לבוש כרועה ושאינו כילד קטן.

הגדות קיבוציות

התנועה הקיבוצית מראשית דרכה ראתה עצמה בונה סדר חג ומועד מחודשים, מבוססים על המסורת ומעודכנים ברוח הציונות. ההגדה הקיבוצית נולדה מתוך צורך של חברה שזיהתה עצמה כיהודית אבל אחרת. לתוכן ההגדה המסורתית יצקו הקיבוצים תכנים שיש בהם מהד התקופה. בהגדות של סוף שנות הארבעים ותחילת שנות החמישים אזכורים לשואה ולמלחמת השחרור. עם קביעת ימי זיכרון לאומיים לאירועים אלה, הוצאו מההגדה טקסטים השייכים אליהם והטקסטים המסורתיים חזרו להגדה הקיבוצית. תרומתה החשובה ביותר של ההגדה הקיבוצית היא פרק האביב המוצב בראש ההגדה, והוא מבטא את החזרת החג אל מקורו הראשוני כחג עונתי במעגל השנה. הקיבוצים השקיעו בחגיגת הפסח כוחות ומשאבים גדולים ולילות הסדר בקיבוץ הפכו לאירוע שמשך אליו קהל רב מכל הארץ. תחילתן של הגדות הפסח בקיבוץ הוא בהדפסת סטנסיל מקומית, הגדות אלו היו דלות מאד מבחינה צורנית מכמה סיבות:

- א. הדגש הושם על התכנים.
 - ב. לא היו משאבים כלכליים לאפשר הדפסה איכותית.
 - ג. הפרסומים הקיבוציים בתחילת הדרך היו בסגנון "דלות החומר" כאנטיתזה לעושר והעוצמה הרוחנית של התכנים.
- מעט מאוחר יותר בשנות השלושים והארבעים הפכה הגדת הפסח לאחד מסמלי הזהות הקיבוצית וכל קיבוץ השתדל להפיק בכוחות עצמו הגדה ראויה בהסתמך על כוחות מקומיים של עורכים וציירים. ידועות ההגדות של קיבוץ יגור, גבעת-ברנר, ועין-חרוד שעיצבו הגדות וסדר פסח עם שירת מקהלה ומחול. הקיבוצים הקטנים קיבלו נוסחים מהגדולים והתאימו אותם לצרכיהם.
- קיבוצי הקבוץ הארצי היו שונים מעט בכך מזמן מוקדם יחסית, הפיקו הגדה משותפת על ידי ועדת החגים התנועתית, דרך שאימצו מאוחר יותר כל התנועות הקיבוציות. הקבוץ הארצי הקדיש מתחילת דרכו דגש על התחום האסתטי בכל תחומי החיים הקיבוציים והדפסה ההגדה, קיבלה אף היא עדיפות ולכן היא עשירה ומוקפדת יותר מבחינת עיצובה. הרף הגבוה של הקיבוץ הארצי גרם גם לשאר התנועות להתלכד וליצור הגדות איכותיות יותר מבחינה גראפית.

הגדות קיבוציות מייצגות

הגדת גבעת-ברנר. שנת תשט"ו 1955. 16 * 22 ס"מ. עטורים א. חצור, כתב - מ. ברנד.

הגדה של פסח. ועדת החגים הקבוץ הארצי. תשט"ז 1956 * 23.5*16.5 ס"מ. כתב: מ. אמיתי, איורים: שרגא וייל.

הגדת פסח של קיבוץ עין-חרוד. תש"י 1950. 23*15 ס"מ, דפוס עין-חרוד. ציורים: חיים אתר. נוסח מחודש של ההגדה משנת תשל"ח * 24.5 17 ס"מ. ציור צבעוני בכריכה.

הגדת פסח של הקבוץ הארצי ועדת החגים. תש"ו 1946. 21*15 ס"מ. ביצוע גרפי: אמרנט - מזרע, אמיתי - שריד, ורהפט - שריד.

הגדה של פסח. הוצאת המחלקה לתרבות הקבוץ הארצי 1964. 22*12.5 ס"מ. ציורים וכתב: שמואל כץ.

היום אתם יוצאים בחודש האביב

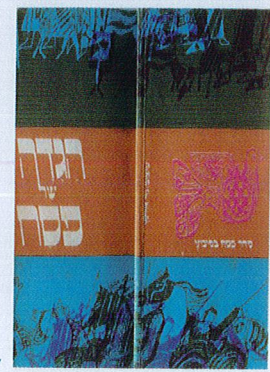
הגדת פסח ועדת התרבות של הקבוץ המאוחד. דפוס הארץ תל-אביב תשכ"א. איורים גידי קייך. * 12 17 ס"מ.

הגדה של פסח. המחלקה לתרבות והסברה של הקבוץ הארצי. 17*24 ס"מ. ללא ציון שנה. מצוירת בידי משה פרופס, כתובה בידי מרדכי אמיתי.

הגדה של פסח משק יגור. תשי"ח 1958. 25*18 ס"מ. כתוב ומצוי בידי ש. קנטור.

הגדת יגור בהדפסה
מקומית, בשער ההגדה
האביב, 1945 עריכה חיים
טהרלב, איור ארי גלס, * 21
14.5 ס"מ.

הגדה של
פסח נוסח ישראלי
קיבוצי, עריכה
אריה בן-גוריון
עיצוב והדפסים גד
אולמן
מהדורה ראשונה
תשמ"ה 1985.
הוצאת הקבוץ
המאוחד.

הגדת פסח, ועדת
התרבות של הקבוץ
המאוחד.
עיצוב: גד אולמן. 12
* 21.5 ס"מ. ללא
ציון שנה (1975~)

הגדת פסח של הקיבוץ הארצי

הגדת פסח של הקבוץ הארצי ועדת החגים. תש"ו 1946. 21*15 ס"מ.
ביצוע גרפי: אמרנט - מזרע, אמיתי - שריד, ורהפט - שריד.

הגדת הקבוץ הארצי 1946 אוירה על ידי שלושה חברי קיבוץ ולכן אין אחידות בתפישה הגראפית, אך ההגדה מודפסת בדפוס משופר, וכריכתה צבעונית. מוטיב האביב הוא הדומיננטי באיורי ההגדה של שלושת המאיירים.

מקורות

החדש הזה - שמואל לייב
הנה המתי עבר - שיר השירים ב'
רוח ברוח - א. שלונסקי
הא לחטא עניא - מסורה
תנו מיכנים - טיכית חושה
מה נשמת - עריכה חושה
עברים היינו - ע"פ המסורה
כמהי כעס. ויקם מלך חדש - שמואל א'
ויהו בימים והם - שמואל א'
ועתה לך בא - מרישקן: משה וחספוס
קטפו תימי מדבר - ביאליק: חזי מדבר האחרונים
אנו עולים וערים - י. בן
זכור את היום - ע"פ המסורה
כי אש צורה חבל - ע"פ דניס וחשבונות של לוחמי הגיטו
מי יתן ראשי בים - ירמיהו ח'
הה. מי יתן ויאצר - ביאליק: ירמיהו בכלי שרפה
זכור - עריכה חושה
אל נא תאמר - שיר פ.א. הרש נליס, תרגום א. שלונסקי
ששך המתך - הרקלים פיס, פ"ס
לבו והכיוו - י. כהן: חזון החשבי
אך נטלת מסמים - ישעיהו י"ד
מי נתן למשיח - ישעיהו מ"ב, מ"ג
ציון הלא תשאלו - ר' יהודה הכ"ר
היתה על יד - יחזקאל ל"ז
בתי עולה באש - א. שלונסקי: שירת הימים
חשפו האור - ת. נ. ביאליק: למתנדבים בשם
כל עוד... - עריכה חושה
תנו כביא אותם - ירמיהו ל"א
תה החטיף יכח ארץ - ישעיהו ט'
תה ימים באים - עקוס ט'
נברך על הגפן - ע"פ המסורה
הכל סודי סח - ע"פ המסורה

ויא לאור ע"י ועדת התגנים של הקיבוצ. השומר הצעיר
ביצוע: גר. פ. א. אמרנט (מזרע), ס. אמיתי (שריד),
דן ורהפט (שריד),
דלוסות: האינטקוגרפיות האריות
דפוס: השומר הצעיר כרמתי

פסח תש"ו

התורה

אתם יוצאים בחדש האביב.
הנה חסתי עבר הגשם חלף
הקד לו חוצנים נראו בארץ
עת חצמיר הפע וקול התור
נשמע בארצנו.

התאנה חנטה מניח
והצנים סגור
נתנו ריח.

דגן קרית. וית. רים.
ולילה. לילה ונדים
כפר. ורפ וורם
פאוינו קרשים.

טרשה נא. - כי סמרו כספר
המששים והקרים -
זר שמו פפרות נקרי.
זר שבו צפר וצרים.

טקדנו לקת. לקת. לקת.
אמה נורת לעסור.
אבו לסרי. אבו לקד -
הספר עקנו: לא תחבור.

צנה: זר קאן: צנה: לנטו!
צנה: - כי פשנו זר איפת
שדפות ונדים. דגן קרית.
ולילה. לילה ונדים.

זכרד

על רעבון ועל פריי הובסו
ועל ארץ חסיה טובה ורובה
לאכל ספריה ולשפע מטובה
עבר על אשר עאלטו והשענו ללילה זה
לשמה בו ולגיל ולהסב בו יחד.

כן עיע למועדים ולדילים הבאים להארת
בשלים שמחים בבנין וששים
בעבודה ועשיר שר חרש
על גאולתנו ועל פדוית נפשנו.

חסל

סדר בוסה כהילברו
כאשר זכינו לסדר איתו
בו נזכה לעשורתו

ישובו בקרוב פרויים לציון ברנה.

התורה

לכם ראש חדשים ראשון
הוא לכם לכל חדשי השנה
חדש האביב.

ובחדש האביב בארבעה עשר בו
מסורו הוא
וקר הריונו

ותנה היום הזה לכם לזכרון
ותתם אותו לדורותיכם חקת
עולם תחזקו. כי בעצם היום
הזה יצאו צבאותיכם
מארץ מצרים

היום הייחוס לעם

הגדת עין חרוד

הגדת פסח של קיבוץ עין-חרוד. תש"י 1950. 15*23 ס"מ, דפוס עין-חרוד.
איורים: חיים אתר.

נוסח מחודש של ההגדה משנת תשל"ח 24.5 * 17 ס"מ.
ציור צבעוני בכריכה. הציורים שבמקורם קשטו את חדר האוכל, איבדו מאיכותם בהדפסת שחור-לבן. גם בהדפסה מחודשת בשנות השבעים, רק יצירה צבעונית אחת, בכריכה.

של
 נשבע שלא אקטינו.
 הקעת תחיש נמינו.
 דוד קרן קד העמי קמינו.
 גו דונו שיכנו —
 בקל.

של
 בו הקרן קונו.
 קמישמינו אל יתי כונו
 אקת אשר הסעת עזנו.
 אנה תסקילת רצונו —
 בקל.
 (אמטור חקילי)

של
 נוסף עלי ארץ ברוכה.
 מקנד קמים שקענו בקכה.
 להאיר פתוך תשקה
 קנה אהרין משוכה —
 בקל.

כי הנה חסתו עבר, הגשם חלף חלך לו.
 הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור
 נשמע בארצנו; התאנה חנטה פניה והגפנים
 טמדר נתנו ריח.
 לכה דודי נצא השדה; נלינה בכפרים, נשיכמה
 לכרמים. נראה אם פרוחת הגפן פיתח הסמדר,
 הוצו הרימונים.

(שיר השירים)

של
 נקיים צוף הרים
 קעם בקאין קבתרים
 חנוניק סלז טפסניים
 זקרה ננעים וקול נרים —
 בקל.

של
 חו לרצוח ארצך
 שיתנו בקכה קדיקך.
 רוב דגן ומירוש בתפריצך.
 קלמס ציר קה קתפצך —
 בקל.

של
 אנה קנה טוכה וקפטרות
 קרי קרין לגאון ולתפארת.
 ציר קקת נותרת
 שיקה קודך קטרות —
 בקל.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות.
 שבכל הלילות אנו אובדין דמץ ומצה - הלילה
 הזה כולו מצה:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שאנו מסובין
 כאן בסעודה כלנו, אבות ובנים, שבת אחים יחד!
 מרה נשתנה הלילה הזה השתא, שאנו בני-הודין
 במדינת ישראל והשקרים פתוחים לשבי גולה!
 מה נשתנה הלילה הזה, שבו אנו שמחים באביב
 ובזרורת ועוד טרם הקיץ הקץ על שעבוד הארם
 ונני אל גוי עוד ישא הרבו!

עברים היינו לסדקה במצרים. ויוציאנו
 יי אלהינו משם ביד הזקה ובזרוע נטויה, ואילו לא
 הרניא הקדוש ברוך הוא את אבותינו במצרים, הרי
 אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לסדקה
 במצרים.

האלה ספוט בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב, איס וביתו כאו:
 ראובן, שמעון, לוי והודה, ישסכר, זבולון ובנישין, דן, נפתלי, גר ושער,
 ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש. ובני ישראל פרו וירצצו וירבו
 ויעצמו במאוד מאוד, ותמלא הארץ אותם, ויקם מלך חדש על מצרים ראסר
 אל עמו: הנה עם בניישראל רב ועצום ממנו, חבה ונתחנמה לו מן ירבת.

הגדת הקיבוץ הארצי בעיצוב שרגא וייל

הגדה של פסח. ועדת החגים הקבוץ הארצי. תשט"ז 1956 23.5*16.5 ס"מ.
כתב: מ. אמיתי, איורים: שרגא וייל.

הגדת וייל מ-1956 ההגדה מודפסת בשני צבעים ובה הצד הגראפי שווה ערך לטקסט, מבחינת הגודל והשכיחות. איור בסגנון אקספרסיוניסטי, צבעי הירוק – חום, מדגישים אביב וקשר לאדמה.

הנה הסמו עבר
הנשם חלף הלך לו הנצנים
נראו בארץ. עת הזמיר הגיע
וקול התור נשמע בארצנו

התאנה הנטה פניה
והנמנים סמדר נתנו ריח

היום אתם יוצאים
בחדש האביב

ציון

במשפט תפדה ושביה בצדקו
ואשיבה ידי עליה ואצרוף בגור
סינדה ואסירה כל גדיליה
ואשיבה שופטין בגראשונה
ויועציד בגדלחה ליה
אחריה ימרא ליה עיר החסד
קררה נאמנה

24

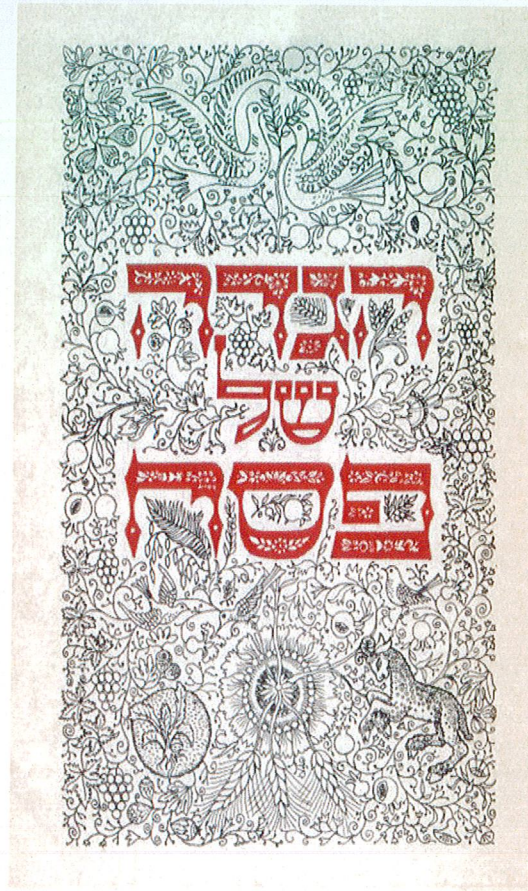

בחדש הזה

לכם ראש חדשים
ראשון הוא לכם לכל
חדשי השנה
חדש האביב
וכודש האביב בארבעה
עשר בו פסח הוא
זמן חרותנו
ותה מיום הזה לכם לפתח
וחגגם אותו לדורותכם
חגת עלם ותגורו
כי בעצם מיום הזה
יצאו צבאותכם בכצרים
מיום הייתם לעם.

הגדת גבעת ברנר

הגדת גבעת-ברנר. שנת תשט"ו 1955. 16 * 22 ס"מ.
 עטורים א. חצור, כתב - מ. ברנד.
 הגדת גבעת ברנר 1955 של חצור והגדת וייל של הקבוץ הארצי 1956, מעלות את הרף של
 עיצוב ההגדה.
 הגדת גבעת ברנר עיטורים בנוסח אר-נובו, עימוד טיפוגראפי מסורתי, שימוש באות רבתי
 ועיטור שטיח.

זה ימים באים נאם
 ה ונגש חורש בקצר
 ודרך עבים במשך
 חורע והטפו חורים
 עסי וכל הנבעות תתמוגגנה:
 ושבתי את שבות עמי ישראל
 ובנו ערים נשמות וישבו
 ונטעו כרמים ושתו את יינם
 ועשו גנות ואכלו את פריהם:
 ונטעותם על אדמתם ולא
 ינתשו עוד מעל אדמתם
 אשר נתתי להם:

וזה באחרית הימים נכון יהיה
 הר בית יהוה בראש ההרים
 ושאר הנבעות ויהיו אליו
 כל העמים והלכו עמים רבים
 ואמרו לבו ועלה אל הר
 יהוה אל בית אלהי עקב
 ויהי מדרשו ונלכה בארחותיו
 כי מציון תצא תורה והברך
 יהוה בירושלם ושפט בין
 העמים והוכיח לעמים רבים
 ובהם תיבנות לארצם
 והיה שבתם למנוחה:
 לא ישא שו אל שו חרב

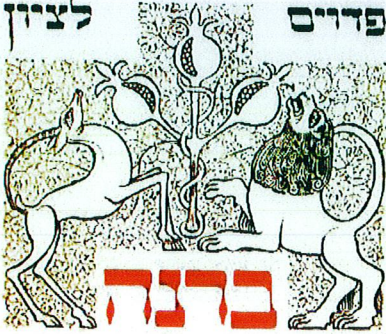

**ולא יקמו
 עוד מלחמה**

על הר גבו עלי לך מבטרת ציון
 הרימי בנים קולך מבטרת ירושלם
 הרימי אל הברא אמרי לעמי יהודה
 הנה אלהיכם:

חסד

סדור נסה בהלכותי ככל
 משפטו והקתו באשר זכינו
 לסדר אותי בן זוכה
 לעשותו. קרב זהל וטעי בנה
 פדוים לציון

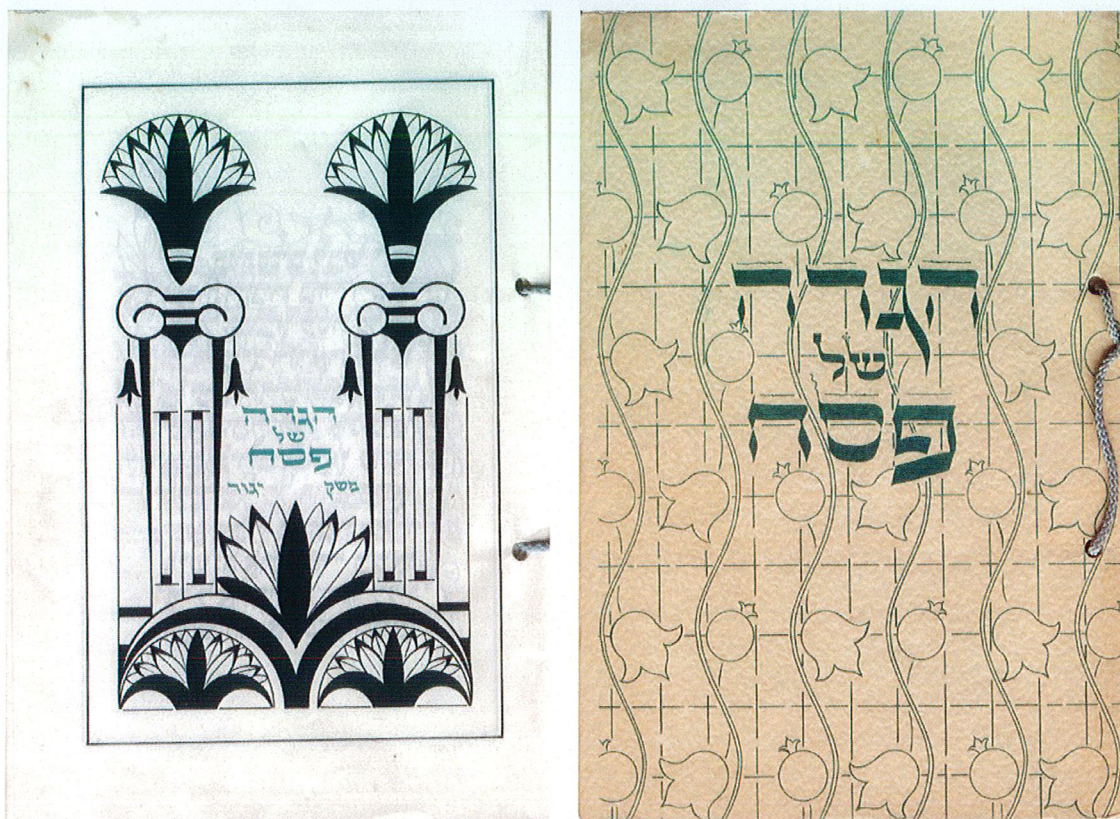

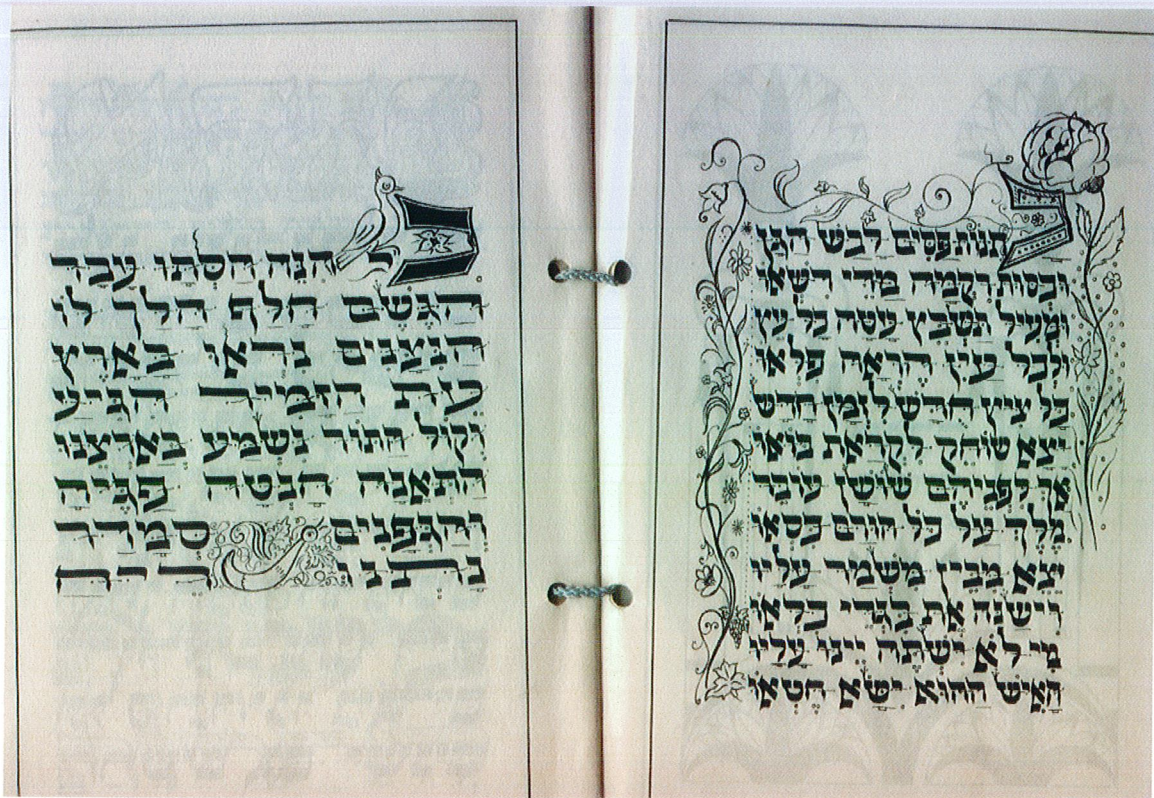
ל שדחה ליהודה כי פלא פסח סוס ודקכו נקח בים:
 עד חמדת יה יהודי לי לישועה זה אלי הצנח:
 אלוהי אבי הארממטו: פדקבת סרעה ודלו נדח
 בים ומסדר שלשיו סבכו בים סוף: פרוח אסיה:
 נעמאפיתדבאבן קמד טו ונעלים אסא ודומת וקלב
 ים: אמד איב ארדה אטיג אזולק שלל תמלאמו
 נמשי אריק דרבי תדירטמו ידי: נטפת כרחה:
 כסמו ים קללו כעוסרת נמים איריים: מי כמסח
 כאלם יהנה מי כמסח ספיד פקולש נדא תהלות
 עשה מלא: שמעו עמים דמנוח חיל אה ישרי
 קלשת: אה נכחלו אלוהי ארום אילי מואב יאחמו
 נעד נמט מל ישרי כמנו: תמל עליהם איפתו
 וסוד כסל ודנה ידמו סאבו עד ימט עשה יהנה
 עד יעבד עם זו חמית

הגדת יגור

הגדה של פסח משק יגור. תשי"ח 1958. 25*18 ס"מ.
כתוב ומצוי בידי ש. קנטור.

בהגדת יגור של שנות החמישים טיפוגרפיה עשירה עם אות רבתי ואורנמנטיקה למרות שההדפסה מקומית. דגש על האביב בראש ההגדה וכן בכריכה שעליה דגם פריחה מסוגנן בצבע ירוק.
ההגדה משנות הארבעים בדפוס מקומי, צנועה יותר. האביב בשער ובראש ההגדה.

הגדת יגור 1945 הוצאה בהדפסת
 סטנסיל מקומית, האביב בראש ההגדה.
 ערך: חיים טהרלב, אייר: ארי גלס.

לננו לערוגות הבשם לרשות
 בגנים וללקט שושנים : אני
 לדודי ודודי לי הרוצה **||**
 שושנים : קול דודי הנה
 זה בא מדלג על ההרים מקפיץ
 על הנבעות : דומה דודי **||**
 לצבי או לעפר האילים :
 שובי שובי השולמית שובי
 שובי ונחזה בך מהי תחזי **||**
 בשולמית כמחלת המתנים :
 היושבת בגנים תבקים מקו
 שיבים לקולך השמימיני :
 ברה דודי ודמה לך לצבי
 או לעפר האילים **||** הנה
 בשמים :

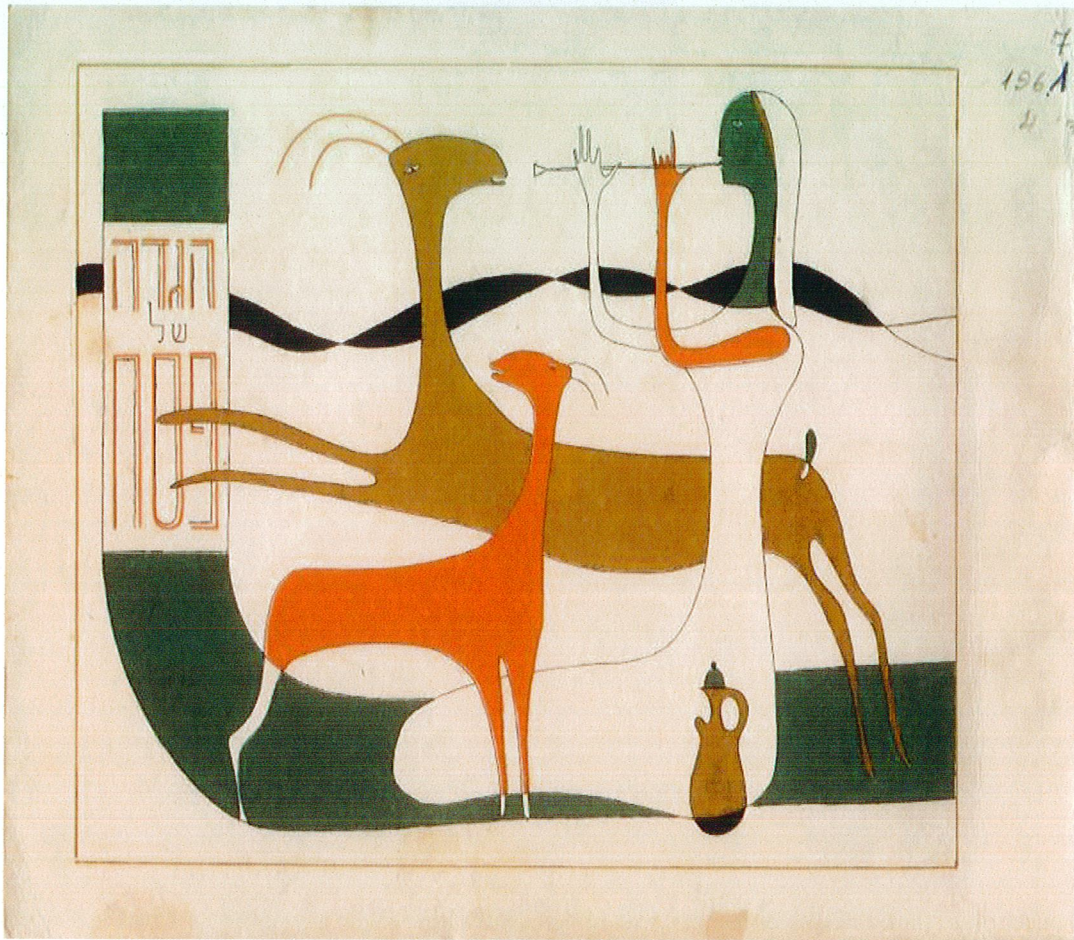

נראה אם פרהה הגפן פה **||**
 הסמדר הנצו הרמונים
 ענה דודי ואמר לי : קומי לך
 רעיתי יפתי ולכי לך : עני
 הנה הסתו עבר הגשם חלה חלה
 קו : הנצנים נראו בארץ **||**
 הזמיר הניט וקול התור נשמע
 בארצנו : התאנה הנטתה פגיה
 והפנים סמדר נתנו הים קומי
 לך רעיתי יפתי ולכי לך :
 אלי גנת אנוז ירדתי לראות באני
 הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו
 הרמונים : עד שיפוח היום
 נסו הצללים סב דמה לך דודי
 לצבי או לעפר האילים על-הני
 הנה : אנה חלה דודי היסר
 פנשים אנה פנה דודי **||**
 ונבקשו שמד : דודי ינה

הגדת הקיבוץ הארצי בעיצוב פרופס

הגדה של פסח. המחלקה לתרבות והסברה של הקבוץ הארצי. 17*24 ס"מ.
ללא ציון שנה. מצוירת בידי משה פרופס, כתובה בידי מרדכי אמיתי.
הגדות קייך של הקיבוץ המאוחד ופרופס הקיבוץ הארצי, תחילת שנות השישים,
מצביעות אף הן על פער בהשקעה אסתטית, המעבר להגדה תנועתית משדרג את התוצאה.
הגדת פרופס של הקבוץ הארצי, הדפסה יוקרתית בשלל צבעים, האיורים שווי ערך
לטקסט מבחינת הכמות והדגשים. גראפיקה דקורטיבית תיאור פיגורטיבי בהפשטה
14 עמודי איורים מלאים ובנוסף מיניאטורות כליווי לטקסט וצבעוניות מתחלפת
של שורות הכותרת בעמודים השונים.

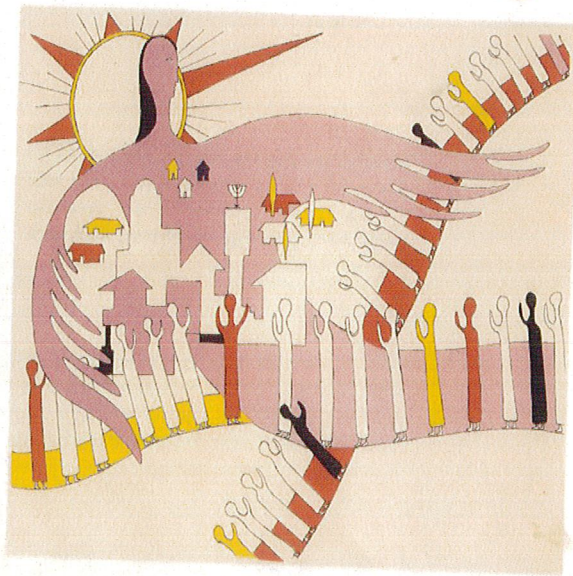

נצא השדה גלעה גמרים, נשכנה: לכדים טראאס פרוח דגן
 מתח השקד הננו הרמנים, חודאים מתנורח ועל פמוטו כל פגדום

כדונות פסים לבשי דגן / וכסות רוקח נדיד-ישאו
 וכייל תשבץ עטה כל-עץ / ולכל עין דהראדו פלאו
 כל-עין תדש לופון חדש / ויעא שוחק לקרא ארת באו
 אך לפניחם שושן עבר / מלך כי על-הודם כסאו
 יצא מבין משער עליו / וישערה בגדי-מלאו
 כי לא ישר-תרה ינו עליו / ד'האיש החמו יצא חטאו!

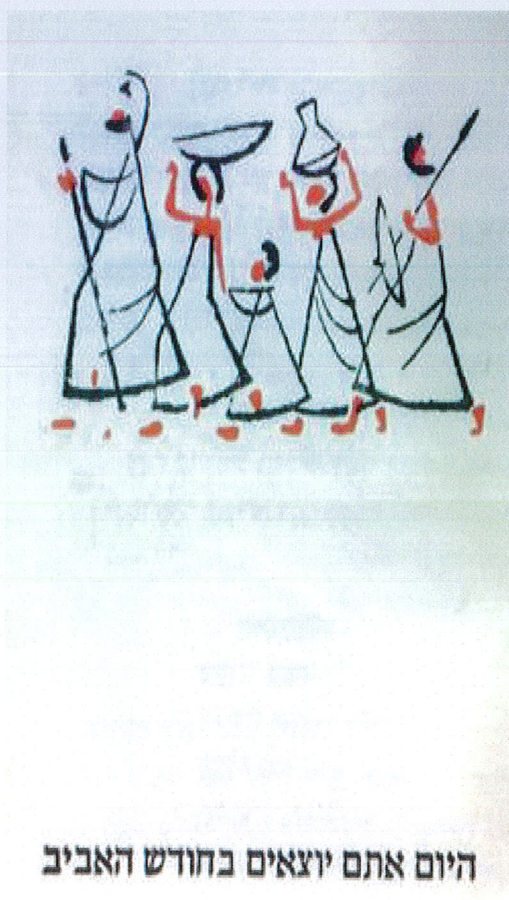
חד-גריז
 דובון אבא בדרו וזיו
 ושתא שטרא ונבלה לטיא ושתא בלכא נשד
 לשענא ושתא חוקא וזכה לבלכא ושתא נרא וצדק לסינא
 ושתא פיא וקבה לטיא ושתא תורא וששתה לטיא ושתא שטח
 וששת לטיא ושתא בלאך-כפות וששת לטיא
 ושתא הקודם בידו ושתא לטיא וששת לטיא
 דשטח לשוחט וששת לטיא וששת לטיא
 לטיא דבכא לטיא דשטח לטיא
 דהנה לטיא דשד לטיא דשטח
 לטיא דובון אבא סרו
 ויז-ד'האיש חדי-טיא

הגדת הקיבוץ המאוחד בעיצוב גידי קייך

אֵל נֹתַן אֶנּוּ יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת
בְּאֵבֵי הַנְּחַל, לְרֵאוֹת הַפְּרָחִים
הַגִּפְוִי, הַנְּצוֹ הַרְמוֹנִים.

קוּמִי לֶךְ רַעֲיִתִי יָפְתִי. בְּצֵאת
הַשָּׂדֶה. הַנְּצִנִים נִרְאוּ בְּאֶרֶץ.
עַתָּה הַנְּמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר
נִשְׁמַע בְּאֶרֶץ אֲנִי. הַתְּאֵנָה
תִּקְשָׁה פְּגִיעַ וְהַגִּפְוִי סְמוֹר
נִתְּנוּ רִים.

היום אתם יוצאים בחודש האביב

נא לחפש עניא די מקלו אבדנא קארנא
 דקארניס. קל דקפין ימי נייכול קל דקדיד ימי
 נקפית קשטא זכא. לשכה הפאח פארנא דיקראל
 קשטא עקרי. לשנת נכאה קני חרין.

זכור

את היום הזה
 אשר יצאתם ממצרים
 מבית עבדים

קאבדא ליהוה.

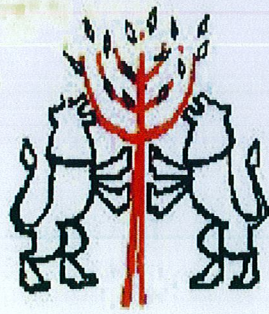
קאון לסקחה.

קאבל ליום טוב.

קאפליח לאור גדול

וקשקבד לנאליה.

בעיצוב ההגדה משתמש האמן בצורות מסורתיות בלבוש מודרני. שיווי המשקל בין
 העמודים מושג באמצעות הטיפוגרפיה והצבע בצד ימין והיחס בין הטקסט לאיור בצד
 שמאל. המילה זכור באות רבתי והשימוש ברקע הכתום מבליט וממקד, הטיפוגרפיה
 בגודל משתנה של האות מצביע על העיקר. האיור סכמאטי, השימוש בכתום ובשחור
 יוצר דיאלוג עם הטקסט והרקע של זכור.

**תָּאָה יְהוָה יְהוָה וְהָיָה הַיָּדָשׁ בְּקוֹצֵר וּדְרֹךְ אֲנֹכִים
בְּמִקְרָו הַמִּדְבָּר. וְהָיָה יוֹדְהֵם אֲשֶׁר יָקָל נִשְׁבָּעוֹת
מִתְבַּנְּנִים. וְשָׁבְתִי אֶת שִׁמְחַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְכִבוּ עָרִים
לְשִׁמּוֹת נִשְׁבָּו וְעָסְרוּ בְרִכּוֹת לְאֹתוֹ אֵחָ יִינָם וְהָיָה
נִמְוָח וְשָׁקְלוּ אֵת פְּרִיָתָם. וְהִסְתַּחֲסַח עַל אֲדָמָתָם וְלֹא
יִתְשַׁע עוֹד מִסֵּל אֶדְ כִּפְסָם.**

חסל סדור פסח כהלכתו

עבל קאפפא וחסתו.
באשר נביט לסדר אחת.
בן נוסח לגלותו.
ודי שובן קענה.
קומם חסל צדת מי סבת
בקרוב נחל נאעני כנה.
פדויים לציון קרנה.

• קנה ידעל חכמה וספרו נידעה קדוה.

כס סמך ובלוח

שיווי המשקל בין העמודים מושג על ידי משחק במיקום האזור, בגודל האות ובצבעה. האזור בצד ימין מהמרכז ומטה ובצד שמאל מהמרכז ומעלה. ההגדה נפתחת באביב ומסיימת באסיף בצד ימין וסמל האריות עם המנורה במרכז ומעלה בצד שמאל.

הגדת הקיבוץ הארצי בעיצוב שמואל כץ

הגדה של פסח. הוצאת המחלקה לתרבות הקבוץ הארצי 1964. 22*12.5 ס"מ.
ציורים וכתב: שמואל כץ.
הגדת שמואל כץ 1964. הגדה מושקעת מאד מבחינת איור והדפסה, שימוש עשיר בצבע בתוספת זהב.
הגרפיקה שוות ערך לטקסט, כל העמודים מאוירים. גרפיקה אקספרסיוניסטית - פיגורטיבית.

הלא תשאלי לשלום אסיריך
 דורשי שלוםך והם יתנו עדיך
 פים ומירח ומצפון ותען, שלום
 רחוק וקרוב יצאי מכל עברך.
 אך יעבול אכל ושחטת בעת אחזה
 כי יסחבו תכלבים את כפידך
 או איך מאור יום יהי מותק לעיני
 בעוד אראה בני עורבים סוף נשך
 הם תשמעוים לשלוחך והכאבים
 על יוממותך ובוכים על עברך.
 אשרי פחזה וציע וראה עלות
 אורך ויבקעו עליו ישריך

י' ויהודי תלמי

למען עוקי אחשה ולמען ורואים
 האשקט יצא כנגד צדקה וישועתה
 כלפיך יבער, וראו גויים צדקך וכל
 מלכים כבודך לא יאמרו לך עוד: עובדה
 ולא יאמר עוד: שמעתי *
 על חומותך
 ורואים הפקדתי שומרים, כל היום
 וכל הלילה, תמיד לא ידעו. אל דמי
 לכם ואל תתנו דמי לו, עד יכונן
 וצד ישים וירושלים תהלה בארץ.

שמעון סגל

הגדת פסח, ועדת התרבות של הקבוץ המאוחד. עיצוב: גד אולמן.

הגדת פסח, ועדת התרבות של הקבוץ המאוחד.
עיצוב: גד אולמן 12*21.5 ס"מ. ללא ציון שנה הגדת גד אולמן ללא ציון תאריך (תחילת שנות השבעים). הגדה עשירה מבחינת דפוס ואיור. הטיפוגרפיה מגוונת בגודל האות ובצבע. האיור מעין קולאז' מודרני בשילוב הדפס ממקורות עתיקים. דוגמת איור ארבעת הבנים מהגדת אמסטרדם, הדפס מציור קיר מצרי לתיאור בנית ערי מסכנות לפרעה ועוד.

**הגדה של פסח נוסח ישראלי קיבוצי,
עריכה אריה בן-גוריון,
עיצוב והדפסים גד אולמן**

הגדה של פסח נוסח ישראלי קיבוצי, עריכה אריה בן-גוריון עיצוב והדפסים גד אולמן מהדורה ראשונה תשמ"ה 1985. הוצאת הקבוץ המאוחד.
הגדת גד אולמן 1985 – נוסח ישראלי קיבוצי. הגדה עשירה מאד מבחינת האיור, לראשונה בהגדות קיבוציות חשיבות האיור עולה על חשיבות הטקסט.
ההגדה פונה אל הקהל הישראלי החילוני וקוראת לדיאלוג המחזיר את ההגדה למקורה - סימפוזיון.

הגיע ליל פסח.
הלילה הזה
כל העולם בלו
אומרים בו הלל
הלילה הזה איצרות
טללים ומחרים

האביב

היום אתם יוצאים בחרש וקוה היום הזה לקם לקרוז ותנחם אותו זה ליהיה לרזוחתיכם חקת שלם תחנהו. שמוז את חרש האביב ועשית

פסח

כי בחרש האביב הואיף יהיה אלהיך מספרים לילה.

כי הנה הסחו עברו הגשם חלף הלך לו. הנונים ראי באיץ. עת המיר הגיע וקול התורז. לשמע בארצו. התאנה חנשה מניה והנונים סמדר קתו ריח.

אז פסח לו תחלה בוי, ומור תנכר, עברים היינו במצרים.

מה הוא אומר: מה ואת? אף אתה למדו הלכות פסח: שאין ממעידו אחר הפסח אפיקוקו. שלא יבא עומד מתבונה זו ויקנס לתבונה אחרת.

מה הוא אומר: מה העבודה הזאת לכם? מה הערות הזה שאתם מסרירים עליי בכל שנה ושנה? לכם ולא לי, סנין שהוציא את עצמו מן הכלל - קנו בקנה. אף אתה אומר לו: בעבור זה עשה יהוה לי - לי עשה. לאותו האיש לא עשה. אלה היה אותו האיש במצרים - לא היה ראוי לתואל משם לעולם.

מה הוא אומר: מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אותנו? אף אתה אומר לו: בחוק יד הוציאנו יהוה אלהינו ממצרים מבית מצרים.

איורי ההגדה ועיצובה

מאייר ומעצב ההגדה הוא האמן גד אולמן, שצבר נסיון רב באיור ועיצוב הגדות.

בהגדה זו פיתח האמן סגנון איור מקורי, הנסמך על מסורות ומקורות שונים מהמקובל, על מנת לבטא באופן חזותי את סיפור יציאת מצרים, על בסיס הכרתנו כיום את אורחות נודדי המדבר. לשם המחשה נבחרה טכניקה מיוחדת של הדפס, טכניקת הקולאג'רף, העשירה בצבע ובמרקם.

בעקבות בני ישראל

ההדפסים משחורים ממצאים שלוקטו בשעתו במדבר סיני; הם מבוססים על תצלומים ורישומים שנערכו תוך כדי סיורים והכרות ממושכת עם המדבר ואורח החיים של הבדואים.

החפצים היומיומיים של הבדואים מהווים השראה לתאור אורחות חייהם של בני ישראל במדבר: אוכף הגמלים, נאד המים, צרור הצידה, המחצלות, הפכו לאחר הטבעתם והנצחתם בקולאג'רף, לסמלים מעבר לחומריות הטבעית וצורתם השימושית. הסנדל מסמל את "תועי המדבר", והמחצלת את צורת הישיבה של אותם ימים.

צמחיית המדבר

צמחיית המדבר קיבלה בשל נדירותה משמעות בחיי הנוודים או כעתה. לעץ התמר למשל היה שימוש בכל אחד מחלקיו: כפות התמר לבניית סוכות ולאריגת מחצלות, הלולב לצורכי פולחן וכיו"ב. הקוץ והדרדר – סמלי היובש והקיץ הלוהט, ולעומתם – שבעת המינים המסמלים את חג האביב בארץ המובטחת.

ממצאים

חלקן של היצירות מבוסס על ממצאים ארכיאולוגיים: החנוט המצרי: "טוב מותנו במדבר", מתאר את רוי החניטה המצריים הקדומים.

רכב פרעה: "וירדפו מצרים – ויאסור רכבו..." ראש הסוס הינו פרט מתוך תמושיח מצרי עתיק. "צרור הגווילים": מבוסס על ממצאי המגילות הגנוזות במערות האימה במדבר יהודה.

הקולאג'רף

הקולאג'רף הוא טכניקת הדפס חדישה, מעין קולאז' מודפס. במקום לוח נחושת המקובל בתחריט, מורכב הקולאג'רף מבסיס קרטון עליו מודבקים חומרים שונים. בטכניקה זו ניתן להטביע חומרים מהטבע כגון בדים, פיסות עור, חבלים, צמחים שונים וקוצים, ועל ידי הדפסתם בצבע להעביר את הטקסטורה שלהם על כל פרטיה אל הנייר. זו טכניקה מורכבת, וכדי להשיג בה צבעוניות יש לצייר על הלוח בכל הדפסה מחדש את הצבעים הרצויים במברשת ובגלילים.

שיטת הקולאג'רף משמרת בדיוק מירבי את כל פרטי החומר המוטבע כאילו הוקפאו בתלת מימדיותם, למרות שהנייר נשאר שטוח.

אריה בן גוריון על איור ההגדה

הגדות ישראליות

במאה העשרים עם תנועת ההגירה היהודית ההמונית, הודפסו הגדות פסח רבות בגלויות השונות. מוקד הפעילות האמנותית הכרוכה בהוצאת הגדות, היא מדינת ישראל המקיימת דיאלוג עם התפוצות ומוציאה גם הגדות המשלבות טקסט בעברית ובשפות אחרות. ההגדות בארץ, משקפות את טעמו האישי של היוצר והשקעת המזמין אך מהדהדים בה הדי התקופה ודגשים בהווה הישראלית. בשנות המדינה הראשונות ההגדות היו צנועות מאד, הביסוס הכלכלי משנות השישים ואילך מעורר תסיסה והוצאה של הגדות איכותיות על ידי גופים ורשויות שונות, לדוגמה: חברת אל-על מזמינה הגדה בעיצובו של ז'אן דוד בשנות השישים, בשנות השבעים יוצאת הגדה על בסיס הממצאים הארכיאולוגיים שנחשפו והיו אופנתיים מאד בשנים אלו. ההגדות המעניינות ביותר מבחינת העיצוב והפרשנות, הן הגדות בעיצוב של אמנים המתמודדים עם הנושא בצורה מודרנית, בהקשר לרקע האישי ולתפישה האמנותית שאותה מייצג האמן.

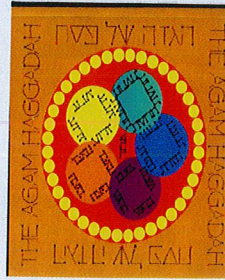

hagada pesach
הגדה של פסח
HAGGADAH of PASSOVER
תורגם על ידי רבינו יצחק לייבוש

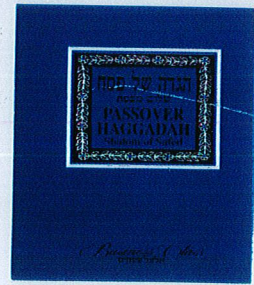
הגדה של פסח, שלום מצפת, עיצוב פרדריק גוזלן מאוירת בציוריו של שלום השען מצפת, הוצאת אל על, 1985, טקסט בעברית ובאנגלית 14.5*12 ס"מ.

הגדה של פסח. עיצוב יעקב אגם טקסט עברית ואנגלית. הוצאת גפן 1993 * 22 ס"מ.

הגדה של פסח מהדורת ידיעות אחרונות עבור אל-על. טקסט בעברית ואנגלית. עיטור ז'אן דוד. דפוס פלאי ללא ציון שנה.

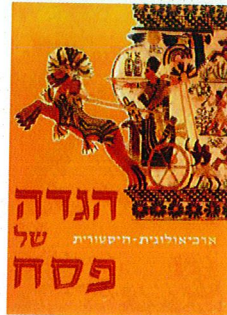
הגדה של פסח. איורים יוסל ברגנר, כיתוב זלמן שנור. טקסט בעברית וטקסט עברי באותיות אנגליות. הוצאת מודן 1995 * 23.5 * 16.5 ס"מ.

הגדה של פסח מצוירת לילדים בידי נחום גוטמן * 24 ס"מ הוצאת יבנה תל-אביב 1952

הגדת חמסה הוצאת עירית קרית אתא ללא ציון מאייר ושנה. 16*21.5 ס"מ

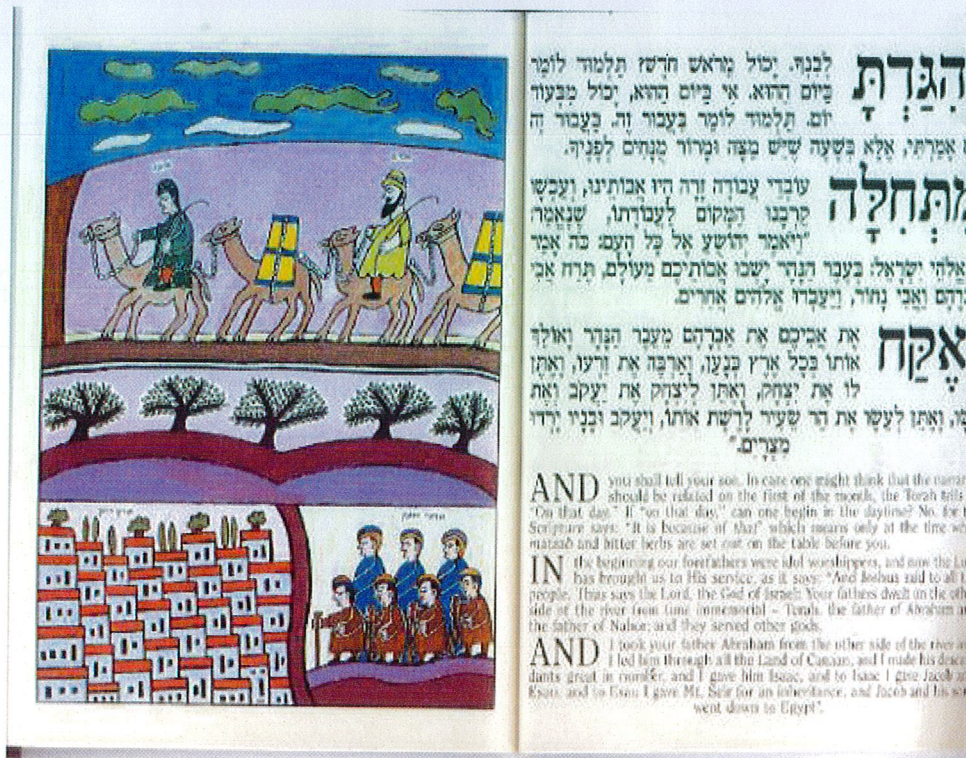
הגדה ארכיאולוגית - היסטורית. עריכה ד"ר בנו רותנברג הוצאת לוי-אפשטיין תל-אביב ללא ציון שנה ~1970

הגדת פסח רפאל אבקסיס. פקסימיליה בהוצאת כתר ירושלים 1989 * 27*22 ס"מ.

הגדת פסח באיורו של שלום זייגר מאכר

הגדה של פסח, שלום מצפת, עיצוב פרדריק גוזלן מאוירת בציוריו של שלום השען מצפת, הוצאת אל על 1985, 14.5*12 ס"מ טקסט בעברית ובאנגלית. הצייר שלום מצפת, או בכינויו "הזיגערמאכר" איש דתי, החל לצייר בגיל מאוחר ונתגלה בשנות החמישים של המאה העשרים. יצירותיו הוצגו בכל העולם. ציוריו וכן ההגדה בנוסח נאיבי.

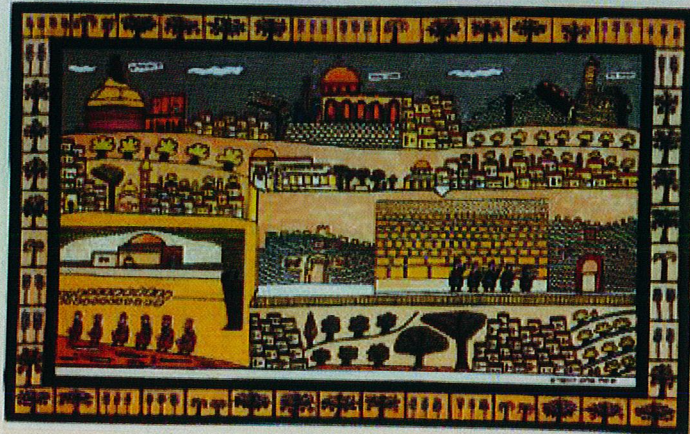

נרצה

הסדר והתפילה כמצוון הכורא

חֲסַל סֵדוֹר פֶּסַח כְּהִלְכְתוֹ כְּכֹל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקְתּוֹ. כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ
לְסֵדֵר אוֹתוֹ כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ. יְיָ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת
מִי מְנַה. בְּקָרוֹב נִהַל גִּטְעֵי כֶּנֶה. פְּרוּיִם לְצִיּוֹן בְּרַנָּה.

לשנה הבאה בירושלים

NEXT YEAR IN JERUSALEM REBUILT

NIRTZHAH

be our service before God

The Passover Seder has been completed in accordance with the precepts, with all its laws and statutes. And just as we have been privileged to perform it, so may we be granted the ability to fulfill it. O You Who are pure, dwelling on high, raise up the congregation which no one can number. Bring back soon the offshoots of Your stock, redeemed, to Zion in song.

חכם מה הוא אומר: מה הערות והחקים והמשפטים אשר צנה יי אלהינו אתכם? ואף אתה אמור לו מהלכות הפסח: איז מפתירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר: מה העבודה הזאת לכם? למה ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הקלל כפר בעקרו, ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר: מה זאת? ואמרת אליו: בחנוך יד הוציאנו יי ממצרים, מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאל. את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבנה ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים".

What says the wise son?
He asks: "What are the testimonies, statutes and judgments, which the Lord our God has commanded you?" Then you shall answer by teaching him all the laws of Passover, including such details as that one does not partake of dessert after the Passover afikoman.

What says the wicked son?
He asks: "What does this service mean to you?" "To you" and not to him, thus excluding himself from the community, denying the basic fact of the celebration. So set his teeth on edge saying to him: "Therefore, you must answer and it is because of that which the Lord did for me when I went forth from Egypt". For me and not for him. Had he been there, he would not have been thought worthy to be redeemed.

What says the simple son?
He asks: "What is this?" Then you shall say to him: with a mighty hand the Lord brought us forth from Egypt, from the house of bondage.

And as for the One who does not know how to ask
You must introduce the subject, as it is said: "And you shall tell your son on that day saying: 'This is done because of what the Lord did for me when I went out of Egypt'".

ברוך המקום, ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא.

כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאל:

BLESSED be the omnipresent, blessed be He who has given the law to His people Israel, whose law speaks distinctly of the four different characters of children: the wise, the wicked, the simple, and one who does not know how to ask

These are the ten plagues

Which the Holy One, Blessed be He, brought upon the Egyptians at the Exodus

At the number of each plague, a drop of wine is used.

שחין	Boils,	Blood,
ברד	Hail,	Frogs,
ארבה	Locusts,	Lice,
חשך	Darkness,	Beasts,
מכת בכורות	Slaying of the First-Born	Pestilence,

Rabbi Judah made up testimonies of their trials: D'TZARN, ADASHI, BE'AHAV

אלו עשר מכות

שנאמר הקדוש ברוך הוא על המצרים בעתם

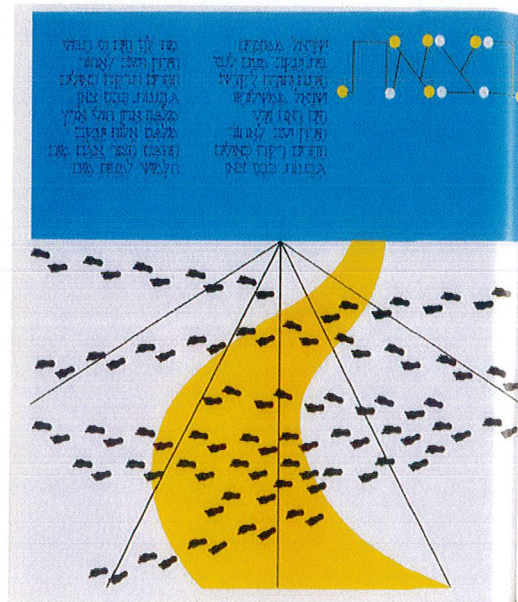
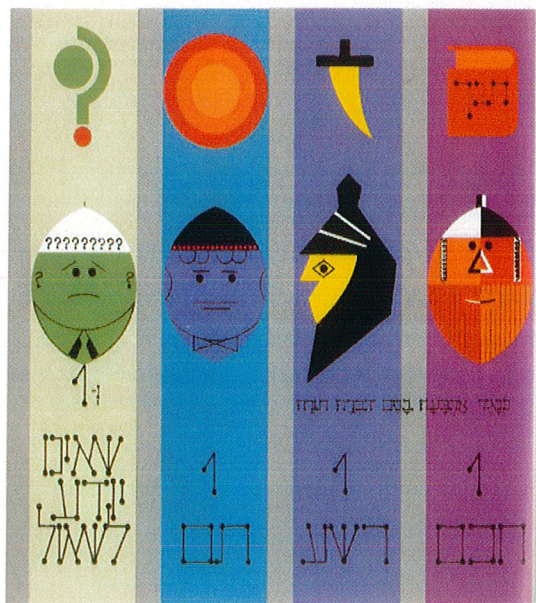
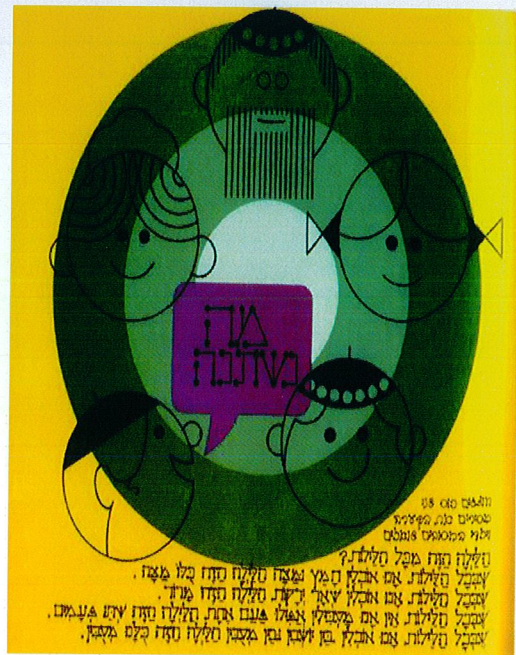
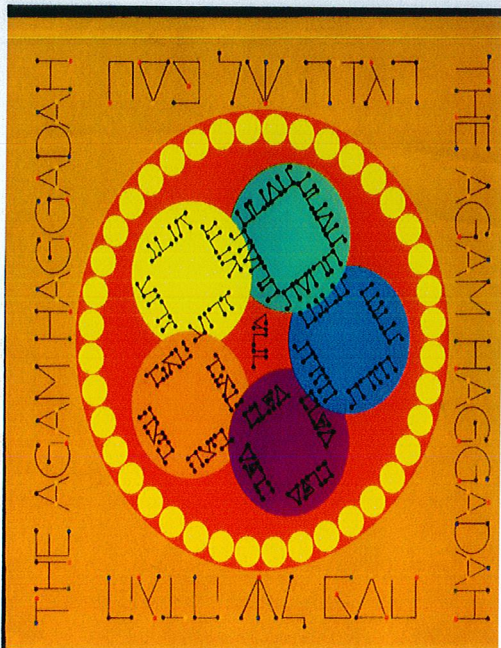
ואלו הן

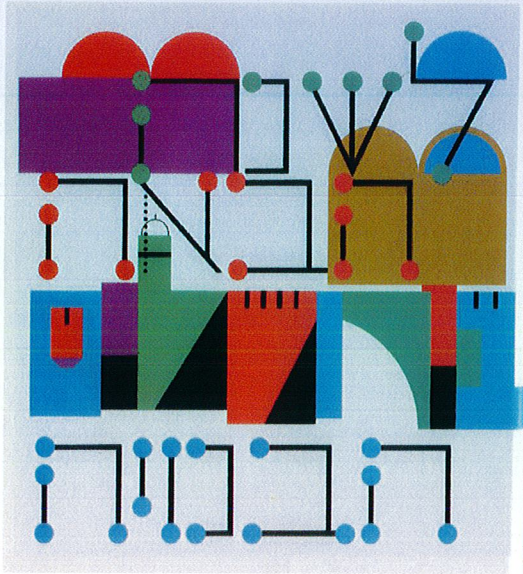
שחין	דם
ברד	צפרדע
ארבה	כנים
חשך	ערוב
מכת בכורות	דבר

כמו ידעה קה מלו קום הימים דצ"ד עז"ש באח"ב

הגדת פסח באיורו של יעקב אגם

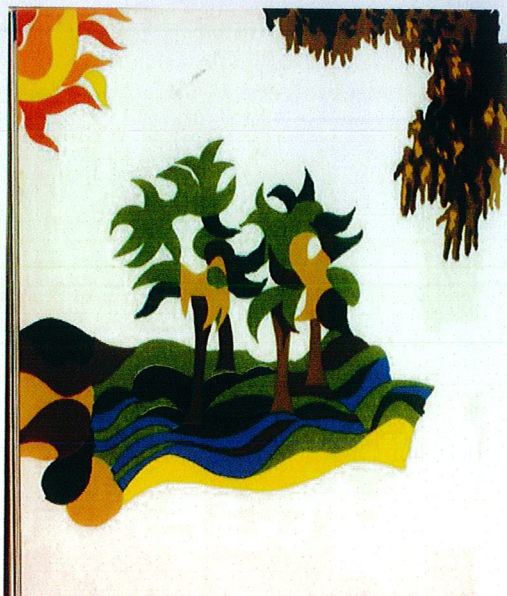
הגדה של פסח. עיצוב יעקב אגם טקסט עברית ואנגלית. הוצאת גפן 1993 * 22 * 22 ס"מ.
 יעקב אגם נולד בראשון-לציון 1928. למד בבצלאל ובפאריס.
 עיקר עבודתו לחינוך באמצעות מסרים חזותיים.
 זכה בפרס יונסקו לאמנות ב-1972 ובפרס לאמנות ישראל 1996. הגדת הפסח בסגנון מודרני
 גיאומטרי, שימוש עשיר בצבע ואפיון דמויות ובעלי חיים מינימליסטי.

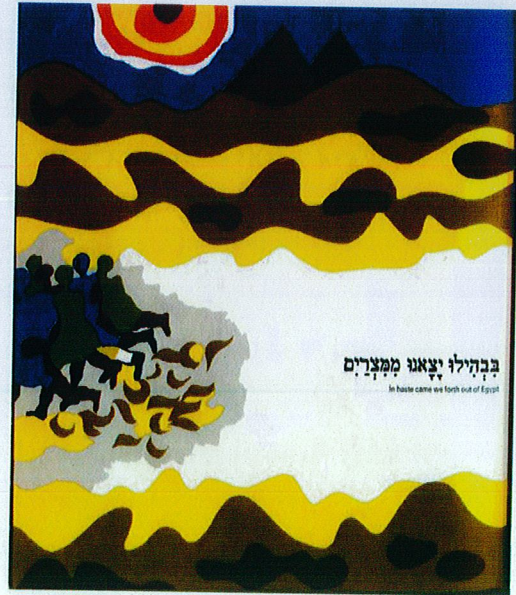

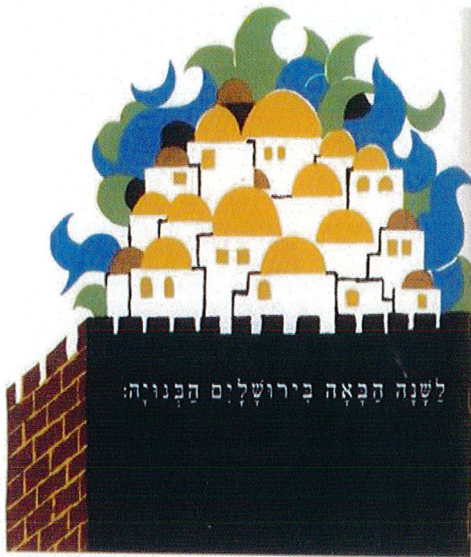
הגדת פסח באיורו של ז'אן דוד

הגדה של פסח מהדורת ידיעות אחרונות עבור אל-על. טקסט בעברית ואנגלית.
עיטור ז'אן דוד. דפוס פלאי ללא ציון שנה.
ז'אן דוד 1908-1993. נולד ברומניה. למד אמנות בפאריס.
היה ממייסדי כפר האמנים עין-הוד. עבד כמאייר ומעצב: ספינות הנוסעים של צים,
פוסטרים, ספרים ובולים.

song

When Israel came forth out of Egypt, the home of Jacob from a people of strange language, Allah became his sanctuary, fixed His dominion. The sea saw it and fled, the Jordan's current backward. The mountains skipped like rams, the hills like young sheep. Who shall sing, O thou sea, that thou shouldst Thou Jordan, that thou shouldst backward? The mountains, that ye also like rams. Ye hills, like young sheep! From the earth, at the creation of the Lord, at the creation of the God of Jacob, Who turned the rock into a pool of water, the flint into a fountain of waters.

הגדת פסח באיורו של יוסל ברגנר

הגדה של פסח. איורים של יוסל ברגנר, כיתוב זלמן שנוור. טקסט בעברית וטקסט עברי באותיות אנגליות. הוצאת מודן 1995 * 16.5 * 23.5 ס"מ. יוסל ברגנר צייר, יליד וינה 1920, היגר לאוסטרליה ב-1937 למד אמנות במלבורן. עלה לארץ 1951. זכה בפרס ישראל 1980.

אלהינו | **ELOHEINU** VEI[HEI AVOTEINU
 יְשִׁיעַ יְיָנוּ וְיַצֵּא יִצְחָק וְיִצְעַק וְיִשְׁמַע
 וְיִפְקֹד, וְיִזְכֵּר זִכְרוֹנוֹ וְיִסְקְדוּנוֹ, וְיִזְכְּרוּ
 אֲבוֹתֵינוּ וְיִזְכְּרוּן שְׁמֵינּוּ בְּנֵי חַדָּשׁ, וְיִזְכְּרוּ
 זִכְרוֹנוֹ וְיִזְכְּרוּן עֵד קָדְשֵׁךָ, וְיִזְכְּרוּן
 כָּל עַמְּךָ בְּיַד יְשׂוּאָה, לְפָלְטָה
 לְטוֹבָה לְכֹן וְלְחֵסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים
 וְלִשְׁלֹמֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּבְהַצֵּאת הַזֶּה, וְיִזְכְּרוּ,
 יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וְיִסְקְדוּנוּ בּוֹ
 לְבִרְכָה, וְדוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים:
 וּבְדַבְרֵי יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חַדָּשׁ וְחַדָּשׁ,
 וְדַחַם עַלְנוּ וְדוֹשִׁיעֵנוּ: כִּי אֵלֶּךְ עֵינֵינוּ
 כִּי אֵל מֶלֶךְ חַדָּשׁ וְרַחֲמִים אֱלֹהֵינוּ
זבנה ירושלים | **UVNEI YERUSHALAYIM**
 עֵד הַקֹּדֶשׁ בְּמַהְרָה בְּיַמֵּינוּ
ברוך | **BARUCH** ATA ADONAI BONE
ברוךמי ירושלים אמן | **BERACHAMAV YERUSHALAYIM AMEN**

hagada ^{shei} pesach
הגדה של פסח
HAGGADAH of PASSOVER
 איורים: יוסל ברגנר טקסט וסדר: זלמן שנוור

TAM | **TAM**
 מַה הוּא אֹמֵר מַה זֹת:
 וְאֵמַרְתָּ עִלַּי בְּחֵזֶק יָד
 וְרַחֲמֵינוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם אֲבֹתֵינוּ
 MA HU OMEIR MA ZOT:
 VEAMARTA EILAV BECHOEZEK YAD
 HOTSIAINU ADONAI MIMITSRAYIM ABOTEINU

שאינו | **VE SHEEINO**
 יודע לשאל אדת פתח לו שואג:
 והגדת לבנה בים הווא לאג:
 בעבור זה עשה יי לי בצאוני מעצרים
 YODEIA LISHOL AT PTACH LO SHENEMAR:
 VEHIGADTA LEVINCHA BAYOM HAHU LEAMAR:
 BAANIV ZE ASA ADONAI LI BETSEITI MIMITSRAYIM.

CHACHAM | **CHACHAM**
 מַה הוּא אֹמֵר עַה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים
 וְהַפְשְׁטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם
 וְאָף אֲתָה אֲמַרְתְּ לִי כַהֲלֹכֹת רַחֲסַח:
 אֵין עֲפִטִירִין אַחַר הַפְסַח אֲפִיקוֹמָן
 MA HU OMER MA HAEIDOT VEHACHUKIM
 VEHAFESHOTIM ASHER TSIVA ADONAI ELOHEINU ETCHEN
 VEAF ATA EMAR'LO KEHILCHOT HAPESACH:
 EIN MAFTIRIN ACHAR HAPESACH AFIKOMAN

RASHA | **RASHA**
 מַה הוּא אֹמֵר עַה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת
 לְכֶם: לְכֶם וְלֹא לוֹ וְלִפֵּי שְׂחֻצִיָּא אֵת
 עֲצַמּוֹ בֵּן דְּיִכְלַל כְּפַר בַּעֲקָר: וְאָף
 אֲתָה הַקְרָחָה אֵת שְׁנֵי וְאֲמַרְתְּ לִי בַעֲבוּר
 זֶה עָשׂוּ יְיָ לִי בְצֹאוֹתֵי מִצְרַיִם: לִי
 וְלֹא לוֹ אֵלּוּ הֵיָה שֵׁם לֹא הֵיָה נִבְאָל
 MA HU OMEIR MA HAAVODA HAZOT
 LACHEN: LACHEN VELO LO ULFI SHEHOTSI ET
 ATSMO MIN HAQAL KAFAR BEI'KAR: VEAF
 ATA HAQHEI ET SHINAV VEAMAR'LO BAANIV
 ZE ASA ADONAI LI BETSEITI MIMITSRAYIM: LI
 VELO LO ILU HAYA SHAM LO HAYA NIGL

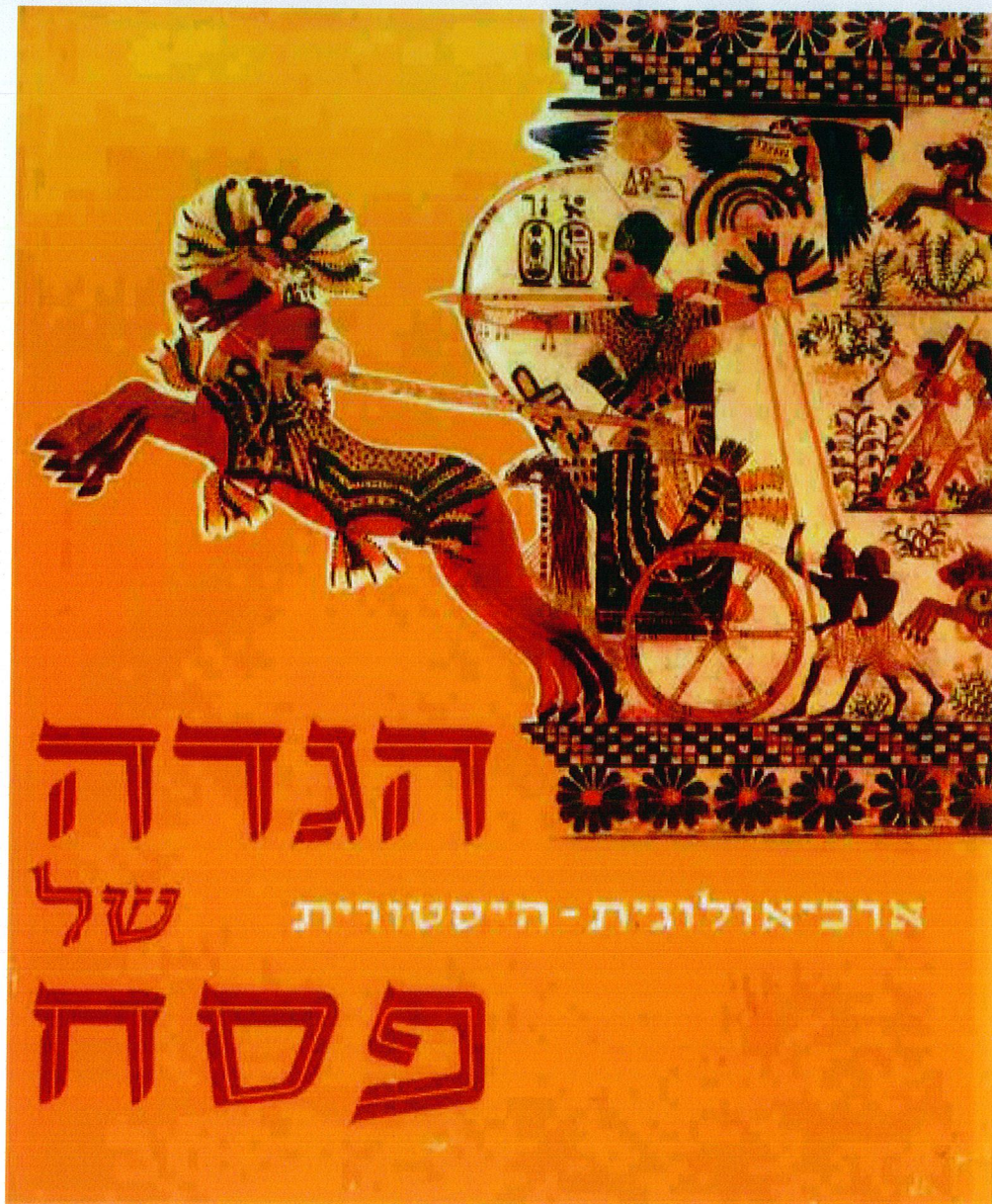
הגדת פסח באיורו של רפאל אבקסיס

הגדת פסח רפאל אבקסיס. פקסימיליה בהוצאת כתר ירושלים 1989 27*22 ס"מ.
רפאל אבקסיס יליד מרוקו 1953 עלה לישראל בילדותו. למד במכון לאמנות בבאר-שבע.
1987 - קיבל מלגת משרד החינוך לאמנות על איור תהילים.
בשנים 1986 ו-1991 אייר את כרזת יום העצמאות.
ההגדה בסגנון מזרחי בהשפעת האורנמנטיקה האיסלמית. צבעוניות עשירה.
שימוש בבעלי חיים ודמות האדם בדגמים אנתרומורפיים.
הצבע הכחול מבטא את הכמיהה לאידיאל השמימי, האלוהי, לאמונה הסוחפת את
המאמין. צבעי האדום והזהב את הגשמי הארצי - בסיס הקיום.

הגדה ארכיאולוגית – היסטורית

הגדה ארכיאולוגית - היסטורית. עריכה ד"ר בנו רותנברג
הוצאת לוי-אפשטיין תל-אביב ללא ציון שנה ~1970
איור ההגדה משתמש ביצירות שנמצאו בחפירות ארכיאולוגיות וצילומים,
יוצר קולאז' של חומרים עתיקים ומתבסס על טכניקת דפוס צילום עדכנית.

הגדת חמסה

הגדת חמסה הוצאת עיריית קריית אתא ללא ציון מאייר ושנה. 1990~
21.5*16 ס"מ. יצירת הגדה בתבנית חמסה מוסיפה מימד עממי מזרחי.
החמסה משמשת כקמע נפוץ במזרח התיכון וצפון אפריקה כנגד עין הרע ושאר מיני פגעים.
החמסה מופיעה בצורה סימטרית בה הבוהן היא בבואתה של הזרת, וגם בצורה טבעית יותר עם
בוהן אחת. ישנן ראיות ארכיאולוגיות המצביעות על סמל החמסה כמגן בפני עין הרע עוד טרם
היהדות והאיסלאם, כסמל של אלילה שכף ידה עוצרת את עין הרע.

רצון ופליאה
קח אימור
כל שלא אמר
שליש דברים
אלו בספר
לא יצא ידי חובתו
ואל קח

פֶּסַח מִצְהָ וּמָרֹד

קראת על חורף
למסגרת חגיגת

פֶּסַח

קח אמתו אולם בוק שנת הקדש היו קם על שם כח
על שם פֶּסַח וקדוש קדוש הוא על כתי גמולתו בספרים
קטארי, מספרים וכן נקח הוא לו אשר נקח על כתי לו יצאאל
במספרים נקחו את מספרים את כתי דברי, קדוש נקח חגיגתו

הוא קח על שם לו חגיגתו
קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו
הוא קח על שם קח לו חגיגתו

קראת על חורף
למסגרת חגיגת

מִצְהָ

קח אמתו על שם קח, על שם קח חגיגתו על שם קח
לחגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח
חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח
חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח

קראת על חורף
למסגרת חגיגת

מָרֹד

זה קח אולם, על שם קח, על שם קח חגיגתו את
לחגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח
חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח
חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח חגיגתו על שם קח

כַּפֵּה

מעלות טובות למקום עלינו

אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים
אלו קח חגיגתו מספרים

קראת על חורף
למסגרת חגיגת

על אחת כפה וכמה

כמה כפה חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
כמה כפה חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
כמה כפה חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
כמה כפה חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
כמה כפה חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו

היחסים הימים

הן חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
הן חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
הן חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
הן חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו
הן חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו חגיגתו

חג חרות כשר ושפח
יעקב פרץ
האיש היחיד

קרית אחא - עיר המחר

קרית אחא - עיר המחר

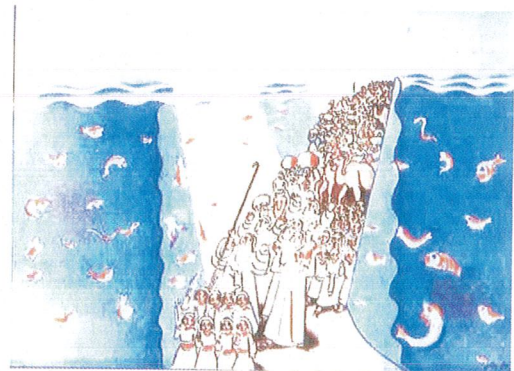
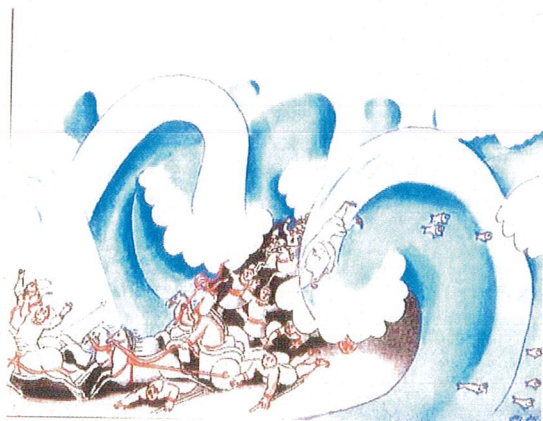
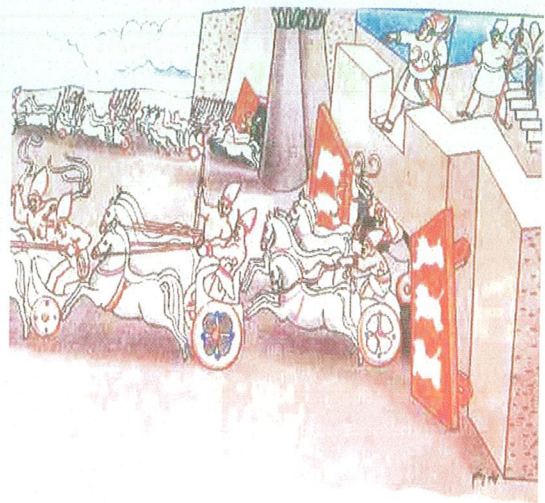
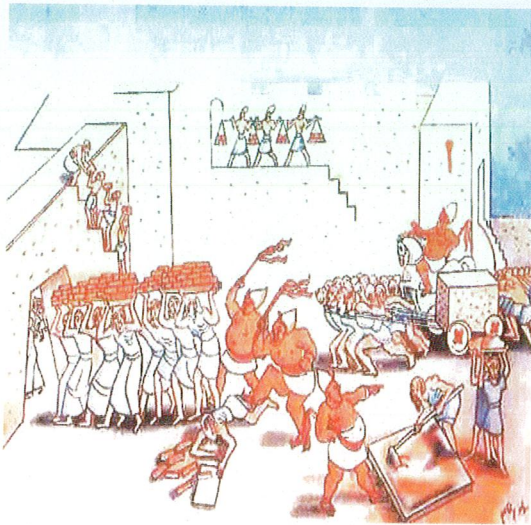
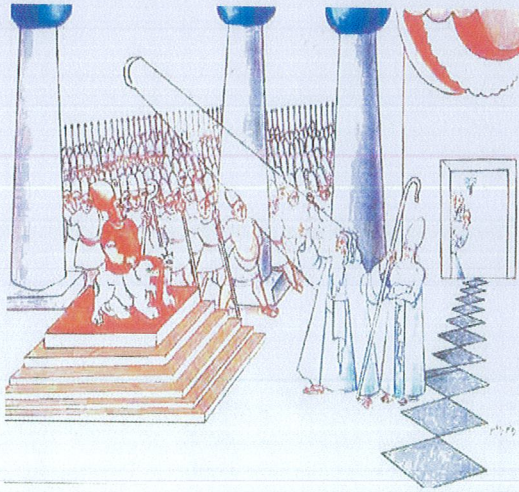
חג חרות כשר ושפח
יעקב פרץ
האיש היחיד

קרית אחא - עיר המחר

הגדה של פסח מצוירת לילדים בידי נחום גוטמן

הגדה של פסח מצוירת לילדים בידי נחום גוטמן 24 * 23 ס"מ
הוצאת יבנה תל-אביב 1952.
נחום גוטמן נולד ברומניה 1898 נפטר בתל-אביב 1988. עלה ארצה כילד ב-1905
למד אמנות בבצלאל. היה צייר מאייר וסופר. נודע ביותר בזכות ספרי הילדים
שכתב ואייר.

הגדות באתרים: קישורים לאתרים שונים העוסקים בהגדות הפסח

<http://www.historicana.com/judaica/hag.html>

<http://haggadahsrus.com/images4sons/177-4Sheno.big.jpg>

<http://haggadahsrus.com/y.Art07-Amsterdam1695.htm>

<http://www.library.yale.edu/judaica/exhibits/>

<http://www.us-israel.org/jsource/loc/Haggadot.html>

<http://www.oldprintshop.com/artists/shahn.html>

<http://www.galim.org.il/holidays/haggada>

על הגדת ראשי הציפורים

www.webstazy.com/haggada

הגדת ירושלים

<http://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/shana/omanut-4.htm>

מאמר על הגדת פראג

http://www.edu-negev.gov.il/mad/marianak/marpad-new/htm/tmunot/shulhanot/page_01.htm#top

תערוכה וירטואלית של שולחן פסח ערוך בנוסח אמנים שונים

<http://web.macam.ac.il/~carmi/pesach/link.htm>

ביבליוגרפיה

1. רות ב.ס. האמנות היהודית. מסדה תל-אביב 1974
2. שביט ש. שמיר א. עורכים. קורות עם ישראל. מסדה תל-אביב 1985
3. גולדשמיט ד. הגדה של פסח ותולדותיה. מוסד ביאליק ירושלים 1960
4. פישר י. עורך. המצייר ביציאת מצרים. מוזיאון ישראל ירושלים 1983
5. הגדת אמסטרדם תע"ב - 1712. כנרת תל-אביב 1986
6. Loewe R. Introduction The Rylands Haggada. Facsimile Thames and Hudson. London 1988
7. Werber e. Introduction The Sarajevo Haggada. Facsimile. Ljudska Pravica, Ljublijana 1985
8. Narkiss B. The Golden Haggada. The British Library. London 1997

הצעות לפעילות

הנושא: הגדות של פסח במסורת היהודית

שכבת גיל: יסודי וחטיבת ביניים

משך הפעילות: 4-6 פגישות
הפעילות תתבצע בעבודה אישית וקבוצתית כ-3-2 ילדים בקבוצה.
העבודה תהיה משולבת בין משימה מתוקשבת לפעילות יצירתית. התלמיד ילמד לשוטט במוזיאון וירטואלי וילמד לאסוף מידע באתרים נוספים באינטרנט.

משימות לתלמיד

1. משימה מתוקשבת
באתר צפונט בקהילת אומנות וכל היתר, תמצאו גלריות שונות, היכנסו לסעיף אומנות וחגי ישראל, לחצו על הגדות פסח, על המסך מופיעים 4 סוגי הגדות.
 - הגדות בכתבי יד מאוירים .
 - הגדות מודפסות כאב טיפוס
 - הגדות קיבוציות.
 - הגדות ישראליות.התבונן בעיון בכל אחד מסוגי ההגדות ובחר הגדה אחת מייצגת מכל סוג.
2. כתוב תעודת זהות לכל אחת מן ההגדות שבחרת דוגמה לתעודת זהות:
 - שם ההגדה
 - שנת היווצרה
 - שם האומן המעצב והמאייר
 - מחבר ההגדה
 - חומרים וטכניקות ביצוע
 - גודל ההגדה
3. השווה בין ארבעת סוגי ההגדות שבחרת (שווה ושונה רצוי בטבלה) נקודות להשוואה: נושאי האיורים, קומפוזיציה, קו צורה, צבע
 - עיון בהגדות בהתאם למושגים הבאים:
 - ◆ קומפוזיציה – היחס בין גודל הטקסט לאיור,
 - דפים שלמים של איור: הנושא המופיע באיור, גודל הדמויות ובעלי חיים נבחרים,
 - תמונות בהדגשים מקראיים ופולחניים.

◆ קו - זהה וכתוב מהם סוגי קווים המופיעים באיורים שבחרת. (דקים, עבים, מפותלים, שבורים וכדומה)
מהם תפקידי הקווים השונים באיורים שבחרת: (קווי מתאר, הצללה אורנמנטיקה)

◆ צורה - מיינ צורות המופיעות באיורים השונים (דמויות, בעלי-חיים, נוף וכדומה) והשווה ביניהם.

◆ צבע - האם כל האיורים צבעוניים. אם לא הסבר מדוע לדעתך. (חומרים טכניקות הדפסה, ריבוי ומיעוט בפרטים וכדומה)
ספור את מספר הגוונים המופיעים באיור. השווה בין האיורים השונים. מה מדגיש הצבע בכל איור.

צורת הכתב - עיצוב האותיות, גודל האותיות ועיטור אות.

עיון בהגדות בהתאם למושגים הבאים: קומפוזיציה, קו, צורה, צבע, הדפס ואיור

4. בחר בהגדה שהכי מוצאת חן בעיניך והסבר מדוע.

משימה יצירתית

בחר טקסט מתוך ההגדה ואייר אותו באחת מן הטכניקות הנ"ל:

- עיטור אורנמנטי
- אות רבתי ומסגרת
- מסגרת מעניינת לדף.

משימה בשילוב בין תחומי

לקראת חג הפסח הגיעו אלינו יצורים מכוכב אחר, הם הופתעו לראות שנהוג אצלינו לאכול מצות.

העזרו באתרים הבאים וכתבו:

חג הפסח שמות ומשמעויות מתוך אתר של מט"ח

אתר מבית מט"ח העוסק בשמות החג השונים והמשמעות שלהם בהקשר לחג.

אביב הגיע פסח בא

במשרד החינוך הכינו עבורכם אתר פסח מלא בכל טוב. אביב במוסיקה ובטבע, קערת הפסח, חד גדיא, אודות ההגדה, עיון במקורות ושפע משחקים אינטראקטיביים ופעילויות.

עליכם להכין דף הסבר מסכם על חג הפסח, בדף ההסבר התייחס לפרטים הבאים:

- פירוש השם פסח
- שמות החג
- מנהגי חג הפסח ומקור המנהגים.
- סמלי החג מוטיבים, שירים ומאכלים

עיצוב הגדת פסח

באתר הגדות שונות בהם כתב, איורים צבעוניים וסגנונות שונים. להלן הצעות לפעילות אישיות וכתתיות.

כל פעילות יצירתית רצוי לשלב בצבע, הדבקות עטי לבד וכיו.

- הכן דף אחד להגדת פסח. דף זה ישקף את טעמך האישי. צייר אייר או הדבק עפ"י אות עיניך.
- הכינו הגדה כיתתית מורחבת. החליטו על סגנון האיור, צבע צורה ותוכן.
- הכינו לקט כתתי של סיפורי הגדות מבית אבא. כל תלמיד יכין בביתו דף בסגנון הגדה ובו ירשום סיפורים והלכות מבית אבא הקשורים להגדת הפסח.

הצעות לפעילות

הנושא: הגדות של פסח במסורת היהודית

שכבת גיל: יסודי וחטיבת ביניים

משך הפעילות: 4-6 פגישות

הפעילות תתבצע בעבודה אישית וקבוצתית כ-2-3 ילדים בקבוצה. העבודה תהיה משולבת בין משימה מתוקשבת לפעילות יצירתית. התלמיד ילמד לשוטט במוזיאון וירטואלי וילמד לאסוף מידע באתרים נוספים באינטרנט.

משימות לתלמיד

1. משימה מתוקשבת
באתר צפונט בקהילת אומנות וכל היתר, תמצאו גלריות שונות, היכנסו לסעיף אומנות וחגי ישראל, לחצו על הגדות פסח, על המסך מופיעים 4 סוגי הגדות.
 - הגדות בכתבי יד מאוירים .
 - הגדות מודפסות כאב טיפוס
 - הגדות קיבוציות.
 - הגדות ישראליות.התבונן בעיון בכל אחד מסוגי ההגדות ובחר הגדה אחת מייצגת מכל סוג.
2. כתוב תעודת זהות לכל אחת מן ההגדות שבחרת דוגמה לתעודת זהות:
 - שם ההגדה
 - שנת היווצרה
 - שם האומן המעצב והמאייר
 - מחבר ההגדה
 - חומרים וטכניקות ביצוע
 - גודל ההגדה
3. השווה בין ארבעת סוגי ההגדות שבחרת (שווה ושונה רצוי בטבלה) נקודות להשוואה: נושאי האיורים, קומפוזיציה, קו צורה, צבע
עיון בהגדות בהתאם למושגים הבאים:
 - ♦ קומפוזיציה – היחס בין גודל הטקסט לאיור, דפים שלמים של איור: הנושא המופיע באיור, גודל הדמויות ובעלי חיים נבחרים, תמונות בהדגשים מקראיים ופולחניים.

- ◆ קו - זהה וכתוב מהם סוגי קווים המופיעים באיורים שבחרת. (דקים , עבים, מפותלים, שבורים וכדומה)
- מהם תפקידי הקווים השונים באיורים שבחרת: (קווי מתאר, הצללה אורנמנטיקה)
- ◆ צורה – מיין צורות המופיעות באיורים השונים (דמויות, בעלי-חיים, נוף וכדומה) והשווה ביניהם.
- ◆ צבע – האם כל האיורים צבעוניים. אם לא הסבר מדוע לדעתך. (חומרים טכניקות הדפסה, ריבוי ומיעוט בפרטים וכדומה)
- ספור את מספר הגוונים המופיעים באיור. השווה בין האיורים השונים. מה מדגיש הצבע בכל איור.

צורת הכתב – עיצוב האותיות, גודל האותיות ועיטור אות.

עיון בהגדות בהתאם למושגים הבאים: קומפוזיציה, קו, צורה, צבע, הדפס ואיור

4. בחר בהגדה שהכי מוצאת חן בעיניך והסבר מדוע.

משימה יצירתית

בחר טקסט מתוך ההגדה ואייר אותו באחת מן הטכניקות הנ"ל:

- עיטור אורנמנטי
- אות רבתי ומסגרת
- מסגרת מעניינת לדף.

משימה בשילוב בין תחומי

לקראת חג הפסח הגיעו אלינו יצורים מכוכב אחר, הם הופתעו לראות שנהוג אצלנו לאכול מצות.

העזרו באתרים הבאים וכתבו:

חג הפסח שמות ומשמעות מתוך אתר של מט"ח

אתר מבית מט"ח העוסק בשמות החג השונים והמשמעות שלהם בהקשר לחג.

אביב הגיע פסח בא

במשרד החינוך הכינו עבורכם אתר פסח מלא בכל טוב. אביב במוסיקה ובטבע, קערת הפסח, חד גדיא, אודות ההגדה, עיון במקורות ושפע משחקים אינטראקטיביים ופעילויות.

עליכם להכין דף הסבר מסכם על חג הפסח, בדף ההסבר התייחס לפרטים הבאים:

- פירוש השם פסח
- שמות החג
- מנהגי חג הפסח ומקור המנהגים.
- סמלי החג מוטיבים, שירים ומאכלים

עיצוב הגדת פסח

באתר הגדות שונות בהם כתב, איורים צבעוניים וסגנונות שונים. להלן הצעות לפעילות אישיות וכתתיות.

כל פעילות יצירתית רצוי לשלב בצבע, הדבקות עטי לבד וכ'ו.

- הכן דף אחד להגדת פסח. דף זה ישקף את טעמך האישי. צייר אייר או הדבק עפ"י ראות עיניך.
- הכינו הגדה כיתתית מורחבת. החליטו על סגנון האיור, צבע צורה ותוכן.
- הכינו לקט כתתי של סיפורי הגדות מבית אבא. כל תלמיד יכין בביתו דף בסגנון הגדה ובו ירשום סיפורים והלכות מבית אבא הקשורים להגדת הפסח.

מושגים

סימפוזיון – מפגש לדיון בנושא מסוים בעת העתיקה ביוון, שהתקיים בדרך כלל עם מסיבת שתייה ואכילה ושיחה פילוסופית בנושא הנבחר.

**טיפוסים אנתרומורפיים – ייצוג של עצמים אמיתיים או בדיוניים, בצורת אדם או עם מאפיינים אנושיים. צורות אלו קיימות במיתולוגיות רבות כדימוי ספרותי ובסרטי הנפשה-אנימציה בעידן המודרני.
באיורי ההגדה אנו מוצאים שילובים של אנשים עם בעלי חיים, צמחים ועצמים.**

**אסכטולוגיה - האמונה באחרית הימים.
ביוונית: אסכטוס פירושו אחרון, קיצוני ולוגוס פירושו לימוד או תורה.
נבואות זכריה וחזונות דניאל בתנ"ך, מתקופת בית-שני הם חלק מספרות האסכטולוגיה.**

ביבליוגרפיה

1. The Golden Haggadah. The British Library 1997 B. Narkiss
2. הגדת סארייבו הדפסת פקסימיליה בלגרד 1985. מבוא והערות E. Werber
3. ב. ס. רות. האמנות היהודית. מסדה תל-אביב 1974 .
4. קורות עם ישראל. ערכו: ש. שביט, א. שמיר. מסדה תל-אביב 1985 .
5. ספר החג והמועד. ערך: ז. אריאל. עם-עובד תל-אביב 1967 .
6. ד. גולדשמיט. הגדה של פסח ותולדותיה. מוסד ביאליק ירושלים 1960
7. המצייר ביציאת מצרים. מוזיאון ישראל ירושלים 1983 .